

ÉRTEKEZÉSEK

A TÖRTÉNELMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

TIZENHATODIK KÖTET.

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

PAUER IMRE

OSZTÁLYTITKÁR.

BUDAPEST.

1897.

ry

n-
r-

ly

ly

L

col.

M.

ló

ő

300940

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

TARTALOM.

- I. szám. A magyar Anjouk eredete. Székfoglaló értekezés. *Óváry László* I. tagtól.
- II. * A megye és a várispánság. *Baldassý Ferencz* I. tagtól.
- III. * Régi magyar birtokviszonyok. *Acsády Ignác* I. tagtól.
- IV. * Oklevelek II. István király korából. Három oklevél hasonmásával és két pecséttrajzzal. Székfoglaló értekezés. *Fejérváry László* r. tagtól.
- V. * Taine Hippolyt Adolf mint történetíró. *Zsilinszky Mihály* I. tagtól.
- VI. * Újabb tanulmányok a rézkorról. *Hampel József* r. tagtól.
- VII. * Ugocsa vármegye keletkezése. Székfoglaló értekezés. *Komáromy András* I. tagtól.
- VIII. * A jobbágy-adózás 1577—97-ben. *Acsády Ignác* I. tagtól.
- IX. * Lengyelországi adalékok hazánk s főleg Erdély XVI—XVIII. századi történetéhez. *Veress Endretől*. Egy képmelléklettel.
- X. * Történeti egyezések és tévedések. *Mátyás Flórián* I. tagtól.
- XI. * A ciszterciek középkori iskolázása Párisban. Székfoglaló értekezés. *Békési Renig* I. tagtól.
- XII. * A romanizmus Illyricumban. Székfoglaló. *Réthy László* I. tagtól.

A

MAGYAR ANJOUK
EREDETE.

SZÉKFOGLALÓ ÉRTEKEZÉS.

ÓVÁRY LIPÓT

LEV. TAGTÓL.

(Olvastatott a II. osztály 1893. február 6-iki ülésén)

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1893.

A magyar Anjouk eredete.

I.

A hazai történelemnek egyik legfényesebb korszakát alkotott Anjouk eredetének tanulmányozása figyelmiinket okvetetlenül ez uralkodóház bölcsőjének, a szicíliai királyságnak történetére, valamint a világtörténet néhány nevezetesebb fázisára is irányítván, feladatombul tűztem ki, jelen értekezésem keretéhez mért rövid leírásban, előadni mindenekelőtt az Anjouknak Sziciliába való bejövetele s uralkodásuk első éveinek történetét, s e történetből s az abba belejátszott világeseményekből kiindulva, rámutatni mind azon körülményekre, melyek a szicíliai Anjou-háznak a magyar Árpád-házzal való érintkezéseit, érdekközösségét s végeredményképen a magyar Anjou-ház megalapítását vonták magok után.

* * *

Hohenstaufeni II. Frigyes császár, Nápoly s Szicília királya, fiára Konrádra hagyván a szicíliai trónt, végrendeletileg természetes fiát, Manfredit, kinek a tarantói hercezséget s a Monte Sant' Angelo grófságot hagyta, bizta meg, hogy Konrádnak Németországból való eljöveteléig mint helytartó kormányozza a szicíliai királyságot.

Ismeretes az élethalál-harcz, melyet Hohenstaufeni Frigyes a pápasággal, az előbbinek pártján állott ghibellinek a guelfekkel, a világi hatalom az egyházi hatalommal vívtak, s IV. Incze pápa, ki még Frigyes életében határozottan kijelenté vala, hogy vele soha békét kötni nem fog és sem őt, sem fiait, »e vipera-fajzatot«, a szicíliai trónou tűrni nem

fogja,¹⁾ alighogy Frigyesnek 1250. decz. 13-án bekövetkezett haláláról értesült, ünnepélyesen kinyilatkoztatta, hogy a lyoni zsinat határozata értelmében a Hohenstaufeniakat a pápai fenhatóság alá tartozó szicíliai királyságtól örökre megfosztottaknak tekinti, s azonnal a legnagyobb erőlyel indította meg ellenök a harcot. Koldusbarátok raja, fanatikus hitszónokok árasztották el nemcsak Olaszországot, de Európa többi országait is, anathémát kiáltva a hohenstaufeni ivadékra, mely a hitetlen saracónokkal szövetségbe bitorolja a sz. szék birtokait. Ez izgatásoknak közvetlen eredménye az lón, hogy a nápolyi és szicíliai nemesség egy része s több előkelő város kitűzte a pápai lobogót.²⁾ Magát Nápolyt IV. Inceze pápa foglalta el. Manfredinek azonban sikerült a mozgalmat részben elfojtani, sőt rokonszenves modorával csakhamar a nápolyi nemességet is maga részére hódítani.³⁾ És kétséget nem szenved, hogy, ha a féktelen zsarnokságútról s kegyetlen vérengzéseiről híres Konrád, trónja elfoglalása végett, az országba nem jön (1251.), Manfredinek, kit az olasz egykorú történetírók egyhangulag humánus, bölcs és vitézi erényekben gazdag fejedelemnek ismernek el, sikerült volna tén, a pápai ellenségeskedések ellenére is fentartani a német uralmat Sziciliában. De Konrád rövid uralkodása, melynek minden mozzanatát pusztítás, rablás s az emberi jogok lábba tiprása jelzik, ki Nápoly polgárait annyira lealázta, hogy kényszeríté őket saját kezeikkel lerombolni városuk falait, melyekről Livius azt mondja, hogy Hannibált is visszariasztották,⁴⁾ oly kérelhetetlen gyűlöletet oltott a nápolyi nép keblébe a német uralom ellen, hogy bizton állítható, miszerint a Hohenstaufenek szicíliai uralmának nem annyira a guelfek és a pápaság, mint inkább maga Konrád vetett véget örök időkre.

A nápolyi nép általános örömére e kegyetlen zsarnok már 1254-ben, alig 26 éves korában, hirtelen halállal, több

egykorú krónikás állítása szerint megmérgeztetve végzé életét,¹⁾ s a trónöröklés joga Konrádnak Németországból való eljövele óta született fiára, Konradinra szállott. A nápolyi kormányt azonban gyámi minőségben ismét Manfredi vette kezeibe; ki aztán a csecsemő Konradinnak halálhírét terjesztvén, magát Palermóban 1258. augusztus 11-én meg is koronáztatta.

Nem lehet feladatom hosszasan foglalkozni Manfredinek 17 évig tartott küzdelmes uralkodásának történetével, tárgyannak megfelelőleg csak annak constatálására szorítkozhatván, hogy az uralkodása alatt egymást követett négy pápa egyikében sem tudott maga iránt barátságosabb érzelmeket kelteni, valamint Konradinnak, kinek halálhíre csakhamar megzafoltatott, császárrá való koronáztatása is részokről mindig a leghatározottabb ellenzésre talált. De másrészt sem a pápák által szított pártoskodások, sem a guelfek nyílt támadásainak nem sikerült a szicíliai királyságot Manfredi kezeiből kiragadni.

II.

IV. Orbán pápa végre arra határozta el magát, hogy a mély vallásossága francia udvarból, IX. vagyis sz. Lajos harczias családjából válassz fejedelemet a nápolyi s szicíliai trónra. Választása IX. Lajos legifjabb fivérére, Károly anjoui s mai-ne-i grófra esett, ki bátyja zászlója alatt a szent földön vívott harczokban már is vitézi hírnevet szerzett,²⁾ s ki neje, Beatrix, IV. Raymond provencei gróf leánya révén, a Provence és Forcalquier grófságoknak is ura volt.

Anjoui Károlynak már IV. Inceze pápa is felajánlotta volt a szicíliai trónt; a megkezdett alkudozások azonban IX. Lajos király határozott ellenzése s IV. Inceze pápának közbejött halála miatt sikertelenek maradtak.³⁾ De a francia származású IV. Orbán pápa,⁴⁾ kinek trónralépte után egyik első ténye

¹⁾ Absit, ut in populo christiano sceptrum regiminis ulterius maneat apud illum, vel in vipeream eius propaginem transferatur. Hildebrich II. f. 383.

²⁾ Giannone. Storia civile del Regno di Napoli II. 478.

³⁾ Anonymus de Rebus Friderici.

⁴⁾ Giannone. II. 481.

¹⁾ Giannone II. 485.

²⁾ Costanzo, Historia lib. I. Giannone II. 515.

³⁾ IV. Inceze pápa a Manfredi ellen fellázadt Nápoly városában halt meg. Tetemei az ottani sz. Januarius templomban nyugszanak. Ez volt az egyedüli pápa, ki tényleges ura volt Nápolynak.

⁴⁾ Világi nevén Pantaléon Jakab, egy troyesi cipész fia. »

az vala, hogy Manfredit, mivel az egyházi államokat szaraczen hadaival megtámadta, mint zsarnokot s eretneket egyházi átokkal sújtotta s ellene a keresztes háborút is kihirdette, miután a III. Henrik angol király fiával, Edmonddal, ugyancsak a szicíliai trón ügyében folytatott tárgyalások eredménytelenek maradtak, 1262-ben újból megindította az alkudozásokat a francia udvarral; s ismervén Lajos királynak a szent föld felszabadítására irányzott buzgó törekvéseit, sikerült őt meggyőznie arról, hogy magasztos terveit a keletre vezető legbiztosabb úton, a szicíliai királyságon át fogja legkönnyebben valósíthatni,¹⁾ úgy hogy Lajos király végre beleegyezett a fivére által megindítandó hódító hadjáratba; Károly pedig, nagyravágyó nejétől is ösztönöztetve, kapva kapott az alkalmon, mely caesari hatalomra törekvő ábrándjainak valósításához vala őt vezetendő.

Mielőtt azonban a tárgyalások végleges befejezést nyertek volna, Anjoui Károly, hogy befolyását Olaszországban előre biztosítsa, az — akkor Viterbóban tartózkodó — pápa tudtán kívül, titkos ügynökök közbenjárásával, megválasztatta magát római senatorrá, mi 1263. augusztus elején történt; s ez nem lévén egészen inyére Orbán pápának, ki attól tartott, hogy a római senatori hatalomnak a szicíliai koronával való egyesítése egy nagyravágyó fejedelem kezében komoly veszélyvel fenyegethetné a pápa függetlenségét, a tárgyalások némi fennakadást szenvedtek. Végre Anjoui Károlynak azon ígérete ellenében, hogy Szicília meghódítása után önként fog lemondani a római senatorságról, ez egyezmény közte s IV. Orbán pápa közt, Simon francia bibornok közbenjárására, 1264. nyarán megkötetett,²⁾ és Anjoui Károly, térfoglalás céljából, provencai lovagok kíséretében, helytartót küldött Rómába, a ki nevében, mint prosenator, a capituliumot elfoglalta.³⁾ Az ekkor Rómából kiszorított ghibellinek Toscanába húzódtak, hol Manfredi pártjával egyesülten elkeseredetten küzdöttek a guelfek ellen. E harcok közepett érte el a halál IV. Orbán pápát 1264. október

¹⁾ Inveges. *Annali di Palermo*. 10. 3.

²⁾ Raynald. *Annal.* 1265. év alatt az egész egyezmény olvasható.

³⁾ Del Giudice. *Codice Diplomatico di Carlo I.* 18.sz.

2-án; minek következtében Anjoui Károlynak Olaszországba való jövetele elodáztatott.

Az új pápaválasztás azonban ismét egy francziára esett, még pedig Anjoui Károlynak egyik alattvalójára, ki IV. Kelemen névvel foglalta el a pápai trónt,¹⁾ s megerősítvén a IV. Orbán által kötött egyezményt, fokozott buzgalommal igyekezett támogatni és sikerre vezetni Anjoui Károly hadi vállalatát. A hadgyűjtés költségeihez, melyek fedezésére Károly kölcsönöket vett fel, míg neje összes ékszereit áldozá e célra, IV. Kelemen is tetemes összegekkel járult. De mialatt a hadikészületek folytak, Manfredi is, a ghibellinékkel szövetkezve óriási erőfeszítéseket tén, hogy a francia invázióknak gátot vehessen. Újabb szaraczen csapatokat hívott Afrikából, megerősítette Campania várait s már Róma ellen is indult, hol a készületlen guelfek soraiban nem csekély ijedelmet okozott. Anjoui Károly, értesülvén Manfredi támadó föllépéséről, sietve küldött egy provencai hadcsapatot a csüggedő guelfek segítségére, egy gascognei lovag vezérlete alatt, melyet azonban a ghibellinek teljesen szétverték, s a francziák ez első kudarcza roppant levertséget idézett elő Rómában.

Anjoui Károly végre belátván, hogy az ügy érdekében saját személyét kell immár kockára vetnie, elhatározta, hogy szervezés alatt levő hadseregének hátrahagyásával, azonnal megindul Marseilleben készen álló kis hajóhadával s mintegy 1000 főből álló esapattal az olasz partok felé. De bármily titokban s gyorsan történt Károlynak a marseillei kikötőből való elindulása, a ghibellinek neszt vették annak; csak hogy mialatt ők Toscana és a Marittima partjain intézkedtek, hogy a francziák kiszállását megakadályozzák, egy szerencsés szélvihar Károly gályáit Ostia felé terelé, hol minden ellentállás nélkül sikerült partra szállania, s a guelfek, alighogy hírét vették Károly megérkeztenek, nagy számban jöttek elébe s fényes diadallal kísérték Rómába, hol 1265. május

¹⁾ Guido Le Gros Paleodi, Saint Gilles-ből. Ifjú korában világfi, majd kitűnő családapja s hírneves ügyvéd, IX. Lajos tanácsosa. Neje halála miatti bánatában a karthauzi rendbe lépett. Majd puy-i püspök, később narbonne-i érsek s 1261-ben bíbornok lett. *Gregorovius. Gesch. der Stadt Rom*. V. 352.

23-án tartá bevonulását. Károlynak e szerencsés és gyors megjelenése Rómában nem csekély mértékben növelé hírét s tekintélyét egész Olaszországban, úgy hogy, mint Giannone nápolyi történetirő mondja, csupán neve s személye egy egész hadsereggel ért föl.¹⁾

III.

Anjoui Károly ekkor 46 éves, tehát legerőteljesebb férfikorában volt. Villani krónikás személyleírása nem igen lüszelő képet nyújt róla.²⁾ Hatalmas testalkatu, nyers, mogorva és zord természetű, nyughatatlan szellemű s fáradhatatlan tevékenységű férfiúnak mondja, kinek komor ábrázatán a mosoly derűje vajmi ritkán volt látható, kibén azonban megvoltak mindazon tulajdonságok, melyek egy hódító és zsarnok főkelekei, ugyanis: lovagiasság, vitészség, okosság, óvatosság, éles ítélőtehetség, hajthatatlan akarat, kegyetlenség, uralomvágy, kapzsiság s korlátlan ámbíció.

A római guelfek emberemlékezet óta nem látott pompát fejtettek ki senatorjok megünnepelésében, holott üres kézzel jött Rómába, s a helyett, hogy a szokásnak hódolva, ő osztogatott volna ajándékokat a rómaiaknak, ezek valának kénytelenek őt szorult helyzetében pénzzel segíyezni.

Június 21-én, az Aracoeli kolostorban, ünnepélyesen felruháztatván a senatori jelvényekkel, átvette a római törvényhatósági hatalmat, s e tényt egy emlékéremmel örökíté meg.³⁾

Károly most már csak hátrahagyott hadseregét várta, hogy nápolyi hadjáratát megindíthassa, Manfredi pedig abban fáradozott, hogy Károlyt lehetőleg még Rómában tegye ártalmatlanná. De már a nápolyiak, hírét vevén Anjoui Károly Rómába érkezének, nem igen voltak hajlandók Manfredit követni, sőt többen titkos összeköttetésben is állottak a francia trónkövetelővel.⁴⁾ Manfredi azonban, mindamellert, hogy szara-

¹⁾ Giannone. II. 522.

²⁾ Villani. VII. c. I.

³⁾ Az érem egyik felén, a közepén, oroszlán látható három liliummal KAROLUS. S. P. Q. R. körirattal; a másik felén Róma ülő alakja tekével s pálmával ROMA CAPUT MUNDI körirattal. Vitale Append. f. 511. Firmon és Papon. Provence története II. 575.

⁴⁾ Gregorov. Gesch. der Stadt Rom. V. 368.

czén hadai nem valának oly nagy számban, hogy azokkal nagyobb vállalatot kockáztathatott volna, betört a római területre, s tudván, hogy Anjoui Károly is csak csekély számú guelfektől van környezve, azon volt, hogy őt Róma falai közül kicsalva, vele nyílt csatában sikerüljön megmérkőznie. Manfredi haditerve azonban teljesen dugába dőlt. Sikertült ugyan behatolnia a tivoli hegyek közé, s ott egyszer meg is ütközött a guelfekkel, de Tivoli városába már nem juthatott; mert mielőtt újabb fegyvertényre került volna a dolog, vissza kellett sietnie Apuliába, hol a pápai ügynökök s az anjou-párti nemesek által fellázított nép nyíltan Károly mellett foglalt állást.

Manfredinek azonban ismét kedvezett a szerencse, sikerülvén neki a lázadást teljesen elfojtani; s miután most személyesen volt alkalma meggyőződni a guelfek által csak gyengén támogatott Anjoui Károly szorult helyzetéről, már nem is tartott attól, hogy ez a nápolyi hadjáratot megindíthassa, valamint a fejedelmi és egyházi körökben is egyáltalában nem nagy bizalommal voltak az anjoui trónkereső kalandos vállalata iránt.¹⁾ Tudvalevő dolog volt ugyanis, hogy a szicíliai hadiköltségeket részint úgy koldulták össze, részint az egyházakra vetett sarczokból vagy uzsorásoktól szereztek be, s hogy Károly Rómában való több havi veszteglése alatt már oly szorult helyzetbe jutott, hogy legszükségesebb napi költségeit is alig bírta fedezni, nem hogy provencei hadseregének segélyt küldhetett volna.

A pápa végre belátván, hogy ha Károly serege mihamarabb Olaszországba nem jön, a szicíliai ügy örökre veszve van, az egyházi javak zálogbavetésével eszközölt ki kölcsönt a római kalmároktól, s így sikerült megmozdítani Provenceból a Szicília meghódítása céljából alakított anjoui keresztes hadsereget.

Kőbor lovagokból, dicsőség és zsákmány után sovárgó kalandorokból s hazátlan zsoldosokból állott a mintegy 30,000 főnyi sereg, mely 1265. júniusban indult meg a savoyai havasokon át a nagy hódító hadjáratra. A savoyai grófokkal s több piemonti várossal előzetesen megkötött szerződés biztosítá a seregnek Piemonton való átvonulását. Monferrato őgrófja

¹⁾ U. o. V. 369.

Astiban a sereghez csatlakozott, az estei őgróf a többi guelfekkel együtt szintén védelmére és segítségére valának.¹⁾ De azontul folytonos harcok közt s váltakozó szerencsével nyomult előre e tarka had Róma felé, hová hét havi folytonos küzdelmek után 1265. karácson táján vonult be, elrongyolt s végkép kimerült állapotban.

Az anjoui hadak megérkezése azonban új életet öntött a már esüggedező guelfekbe, s maga Károly is annyira föllekedett, hogy azonnal óhajtott volna megindulni Apulia felé, annál inkább, mert kiéhezett seregének hosszabb ideig való veszteglése nem csekély alkalmatlanságot okozott volna Rómában. Személyes tekintélye érdekében azonban szükségesnek tartotta, hogy már mint megkoronázott király lépje át Apulia határát, s ez óhajtásának az akkor Perugiaában tartózkodó IV. Kelemen pápa a legnagyobb készséggel sietett eleget tenni, őt bíbornokot bízván meg a koronázási s beiktatási szertartások végrehajtásával.

1266. január 6-án hirdették ki a laterani templomban a pápai bullát, melynek erejénél fogva Anjoui Károly a szicíliai- és Benevento városán kívül a nápolyi királyság birtokába beiktatott. Károly viszont hűséget esküdött IV. Kelemen pápának s a római egyháznak²⁾ s ezek után úgy ő mint neje Beatrix fényes szertartással megkoronáztattak sz. Péter templomában.

IV.

1266. január 23-án Anjoui Károly hadai élén már Apulia felé indult. Kíséretéhez megszámossal csatlakoztak olasz

¹⁾ Villani VII. c. 4. Descriptio Victoriae f. 834.

²⁾ Károly hűség esküjének szövege ez vala: Nos Carolus Dei gratia Rex Siciliae, Ducatus Apuliae et Principatus Capuae etc, Vobis Dominis . . . Diaconis Cardinalibus, quibus per literas suas D. Papa commissit receptionem ligii homagii, quod pro Regno Siciliae et aliis Terris nobis a praedicta Ecclesia Romana concessis tenemur eidem D. Clementi Papae IV. et eius successoribus canonice intrantibus et praedictae Ecclesiae Romanae facere, ac in manibus vestris, vice et nomine ipsius Domini Clementis Papae, et hujusmodi eius successorum, ac praedictae Romanae Ecclesiae, et per nos eidem Domino Papae eius successoribus ac Rom. Ecclesiae ligium homagium facimus pro Regno Siciliae, ac tota Terra,

guelfek s nápolyi menekült nemesek. A bíbornokok elkísérték a sereget a Porta Maggiore kapujáig, honnét a pápa apostoli áldásával s teljes absolutióval bocsátották útnak.

Átlépve Apulia határait, Károly csekély ellenállásra talált San Germanóig, melyet azonban már erőhatalommal kellett megvívni. Manfredi Benevento mellett várta a francziákat. Az összeütközés 1266. február 26-án történt,¹⁾ s ez emlékezetes csatában Manfredi hadai a végelszántással küzdő franczia keresztesek által teljesen szétveretvén Manfredi pedig életét vesztvén, mi sem állott immár Károly útjában Nápolyig, hol Beatrix királynővel együtt nagy fényvel tartá bevonulását márczius első napjaiban. Manfredi neje s négy gyermeke a saracénok kezén maradt lucerai várba menekültek, honnét később, a vár eleste után, rabságba kerültek és sok évi szenvedés után ott végzék életüket.²⁾

quae est citra Pharium, usque ad confinia Terrarum, excepta civitate Beneventana, cum toto territorio et omnibus districtibus et pertinentiis suis, nobis et haeredibus nostris a praedicta Romana Ecclesia concessis etc. Tutini. De Contestabili f. 79—81.

¹⁾ Beneventói győzelméről Károly a következő sürgönyt küldé a pápának: »Heves harc után sikerült visszavernünk az ellenség két első hadosztályát, míg a többiek futásban kerestek menekülést. A megszállás oly borzasztó vala, hogy az elesettek az egész csatáért beborították. Manfrediről semmi hír. Nem tudni, a halottak közt, vagy fogságban van-e: Paripája birtokunkban van. Tudomására hozom Szentségednek e nagy győzelmet, hogy hállát adjon a Mindenhatónak, ki azt kívívni megengedé . . . Benevento febr. 26. IX. indictio, uralkodásunk első évében.»

A második sürgöny így hangzott: »Jelentettem Szentségednek a győzelmet, melyet a Mindenható Beneventónál kivívnom engedett . . . Vasárnap február 28-án megtalálták Manfredi holttestét . . . melyet tisztességesen, de egyházi szertartás nélkül eltemetttem. Kelt Beneventóban, márczius 1-én, uralkodásunk 1-ső évében.» Desur. Viet. 845—847. Martene Epist. 236.

Anjoui Károlynak első edictuma Manfredi halála után 1266. márczius 14-én kelt, melyben szigorú felügyeletet rendel a partokon, *ut Theotonicis, Lombardi ac Thusei Ghibellini*, quum venerint in auxilium Manfredi iam interfecti, comprehendantur. (Syllabus Membranarum ad Regiae Siciliae Archivium pertinentium. I. köt.)

²⁾ Manfredi neje, Commén Helena, a nocerai börtönben 5 év mulva halt meg, leánya, Beatrix, a Castello dell' Uovóban, Nápoly-

A nápolyiak, kik II. Frigyes halála óta a szakadatlan harcok és belviszályok által okozott zavarok közepett a legkétségbeesettebb helyzetbe jutottak, a szabadelvűnek vélt diadalmas francia kormánytól várták szabadságuk s a felbomlott társadalmi rend helyreállítását. Reménykedésüket azonban csakhamar keserű csalódás [váltá föl. Anjoui Károly hódító serege mint egy kiéhezett sáskahad lepté el az egész országot, s szabadjára bocsátva zsarolással s rablással igyekvék magát kárpótolni hosszú nélkülözéseieért. A diadal mámorától elkapott Károly pedig csak egy célt látott maga előtt: haderejét gyarapítani, a leigázott népre vetett bármily óriási seregek árán is, és valósítani határt nem ismerő hódítási terveit. Holott ha, mint alább látni fogjuk, Anjoui Károly böles, igazságos és szelid kormányzattal iparkodik megnyerni a neki lelkesedéssel meghódolt nápolyi népet, magasreptű terveit is tán biztosabban sikerül vala valósítani.¹⁾

Ily körülmények közt az elégtelenség s elkeseredés csakhamar általánossá vált a szicíliai királyságban, s Anjoui Károly uralkodásának alig második évében már oly fokra hágott, hogy a reményeiben csalódott nép készebb levén magát az annyira meggyűlölt német uralomnak alávetni, mint a francziák püfészkedését és zsarolásait tovább eltűrni, titkos küldöttséget menesztett a Hohenstaufok utolsó sarjához, az akkor 15 éves Konradinhoz, hogy őt az országba meghívja.

ban, 18 éven át sanyargott, három fiát pedig teljes 33 évi rabság után érte a halál. Végzetes megtorlása a sorsnak — kiált fel Gregorovius. Ép oly kegyetlenül bání el sok évvel ezelőtt a hohenstaufeni VI. Henrik császár, Manfredi nagyatyja, Tancredi az utolsó normann király, nejével s 4 gyermekével, s ugyanabban az időben, midőn Tancredi özvegye s négy gyermeke rablánczokra fűzettek, szülte Constantia császárnő Manfredi atyját, II. Frigyes. Gregor. V. 391—392.

¹⁾ A nép hangulatát leghűbben ecseteli Saba Malaspina, egykorú történetíró, midőn így kiált föl: *O Rex Manfredè! Temet non cognovimus, quem nunc et ter etiam deploramus. Te lupum credebamus rapacem inter oves pascuae hujus Regni, secuti spem praesentis domini, quod de mobilitatis et inconstantiae more sub magnorum profusione gaudiorum anxie morabimur, agnum mansuetum te jam fuisse cognovimus, dulcia tuae potestatis mandata sentimus, dum alterius et majorem gustamus. Conquerabamur frequentius nostram partem, partem in domini tuae*

A küldöttséget, melyhez Közép-Olaszországban ghibelinek is csatlakoztak, Konradin igen szívesen fogadta s azon ígérettel bocsátotta el, hogy ősei trónja visszahódításának szentelendi egész életét.

A Konradin által ekkor tett hadi készülétek híre csakhamar elérkezett Olaszországba is, s Anjoui Károly, a német betörést meggátlandó intézkedések megtétele végett, sietett az akkor Viterbóban tartózkodó pápához, s érintkezésbe lépett a közép-olaszországi guelfekkel is; mielőtt azonban tovább mehetett volna, sürgősen visszahivatott Nocerában haldokló nejéhez;¹⁾ távollétében pedig mi sem történt, a mi Konradin betörését megakadályozhatta volna.

Kelemen pápa közbevetette ugyan teljes hatalmi tekintélyét, hogy Konradin vállalatát meggyűlötsa. Őva intette nemcsak az olasz városokat, de a külhatalmakat is, hogy Konradint mint az egyház esküdt ellenségét segíelyezni ne merészkedjenek, Konradint magát pedig a sz. szék elé idézte, hogy a szicíliai koronához való jogos igényeit mutassa be, s mivel Konradin a kitűzött határidőre meg nem jelent, egyházi átokkal sújtotta őt s mind azokat, kik Anjoui Károly ellen harezolnak, viszont áldásával s bucsúengedélyekkel jutalmazván azokat, kik Konradin ellen fegyvert ragadnak.

Konradin mindazonáltal 1268 elején Tyrolon át betört Olaszországba 10,000 lovas élén, s miután Veronában a ghibelinekkel gyűlést tartott s lelkes kiáltványban fölhevta az olasz népet, hogy neki a francziáknak Italiából való kiűzetésében segítségére legyen, feltartóztatlanul nyomult előre Róma felé, hol 1268-ban császári pompával tartá bevonulását, s itt újabb csapatokat gyűjtván, augusztus 10-én indult meg Apulia határai felé.

Károly helyzete tehát ismét válságos fordulatot vőn annál inkább, mert több apuliai város, hírét vevén Konradin közeledésének, nyilt lázadásba tört ki, sőt Sziciliában is nyugta-

Maiestatis adduci, nunc autem omnia bona, quod pius est, et personas alienigenarum convertere debemus in praedam. (Giannone II. 530.)

¹⁾ Batrix királynő Nocerában a S. Maria Mater Domini kolostorban temettetett el Sírírata a következő: *Hic requiescit Domina Regina, Vxor D. Karoli de Francia Regis Siciliae. Obiit Anno 1267.* — Mellette nyugszik fia Róbert, ki 1265-ben halt meg.

lanság mutatkozott; s e válságos időszakban találjuk első nyomát a nápolyi és magyar udvarok közti érintkezésnek.

* * *

Konradin nápolyi hadjárata azonban igen rövid tartamu vala. Mert alig hogy a német sereg Tagliacozzónál táborát ütött. Károly összpontosított haderejével azonnal megtámadta azt, oly fúrfanggal azonban, hogy csak két hadosztályt bocsátott ellene, míg egy harmadikat a hegyek közt rejtegetett tartalékban. A híres ütközet 1268. augusztus 22-én ment végbe. Az első összecsapásra, némi heves harc után, Károly hadai, fegyvert s podgyászt elhánnyán, vad futásnak eredtek s a győzelmes németek részint a futókat vették üldözőbe, részint zsákmány gyűjtésre gondoltak, míg Konradin serege kis zömével, a győzelem biztos tudatában pihenőt tartott. Ekkor tört elő hirtelen Károlynak legkísértebb vitézeiből állott tartalécsapata, mely oly erővel támadta meg a hámulatából felocsúdni nem bírt s teljes rendetlenségben talált német sereget, hogy rövid néhány óra alatt, a legelkeseredettebb ellenállás dacára, azt teljesen szétverte. Maga Konradin is csak futásban talált menekülést, de nemsokára elfogtatván, 1269. okt. 26-án Nápolyban a Mercato-téren lefejeztetett.

V.

Visszatérve most már a nápolyi és magyar udvarok, illetőleg Anjoui I. Károly s V. István ifjabb király közt folyt tárgyalásokra, a nápolyi anjou regeszta-könyvekből általam felkutatott s a M. T. Akadémia kiadásában boldogult Wenzel Gusztáv tagtársunk szerkesztése alatt az Anjoukori Diplomáciai Emlékekben közrebocsátott oklevelek ez alkudozásoknak, melyeknek célja a nagyfontosságú családi köteléken, nevezetesen V. István fiának Lászlónak s leányának Máriának Anjoui Károly leányával Izabellával s fiával sánta Károlylyal való házasságán kívül — kétségtelenül az vala, hogy Anjoui Károly az őt fenyegető Konradin ellen Magyarország királyában hatalmas szövetségest szerezzen, már végeredményeit tüntetik fel.¹⁾

¹⁾ Szükségesek tartom itt megjegyezni, hogy az általam szó szerint másolt nápolyi oklevelek eredetiben csak a nap s indictio data-

Tekintve a Nápoly s Magyarország közti nagy távolságot, valamint a diplomáciai tárgyalások lassúságát, kétségtelen, hogy az alkudozásoknak már 1267. végével, Konradin hadikészülődései alatt, kellett megindulniok s 1268-on át folyó, hogy oly fontos ügyben, minő a két király közti esaládi, véd- és dacszövetség, melynek főcle az oklevelek szövege szerint *contra Theutonicos et Theutoniae adhaerentes et contra omnes existentes extra fidem ecclesiae*, tehát Konradin németjei s a ghibellinek ellen vala irányozva, az alkudozó felek már 1269. nyarán végmegállapodásra juthassanak.

Azon magyar követek, Domokos prépost és János barát ugyanis, kik 1269. júniusban, midőn Anjoui Károly a szaraczenok végmenedékét, Lucera várát ostromlá, táborában megjelentek,¹⁾ bizonyosan, ha nem is kész szerződéssel, de a megbeszélte pontozatokat illetőleg, a szerződés megkötésére jogosító vég utasításokkal érkeztek; különben nem lett volna lehető, hogy Anjoui Károly ugyanez év szeptember havában a már kész szerződést a bsbornoki karnak²⁾ jóváhagyás végett átnyujtsa; s azon hasonló keltű oklevél, melylyel Anjoui Károly Bernát casinói apátot, Curbarioi Amél bárót és Brulioi Bernát mestert teljhatalommal István ifjabb királyhoz Magyarországba küldi, már csak a kész szerződések ünnepélyes kicserélésére vonatkozhatott.³⁾

mával vannak keltozva. Ez indictiót azonban a szerkesztő nem mindig helyesen fejtette meg, s így mindjárt az I. számú oklevél kelte nem 1268., hanem 1269. jún. 23.

¹⁾ Wenzel Dipl. Eml. az Anjoukorból. I. 3.

²⁾ S nem X. Gergely pápának, mint az idézett Dipl. Emlékekben az illető oklevél rubrumában tévesen áll, X. Gergely ekkor még nem lévén pápa. Wenzel Dipl. Eml. az Anjoukorból. I. 21.

³⁾ Ez oklevél kelte: Datum Melliae 13. sept. XIII. indictionis (1269.).

Érdekes a felhatalmazó levél, melylyel Károly a magyar királyhoz menesztett követeit állatta, s melyben az mondatik, hogy az Isten s a római sz. egyház szolgálata érdekében Károly király barátságot óhajtván kötni az egyház iránt leghívebb fejedelmekkel, a legnemesebb, legkiválóbb s leghatalmasabb fejedelmek egyikéhez, István királyhoz, legkedvesebb barátjához, a hatalmas magyar királyok és szentek ivadékdhoz fordul, ki maga is hatalmas és vitéz fejedelem. U. o. I. 24.

Nem lehet azonban figyelmen kívül hagyni azt, hogy, eltekintve a Magyarországgal való szövetség fönt érintett indító okától, Anjoui Károly már szicíliai uralkodása kezdetén oda törekedett, hogy hatalmas uralkodóházakkal családi kötelékbe lépjen; sőt neje Beatrix halála után maga is egy ideig egy második házasság tervével foglalkozott, s választása ekkor IV. Béla királyunk szent életű Margit leányára esett, ki azonban, valamint a cseh és lengyel királyok kezét, úgy Anjoui Károly kezét is határozottan visszautasította.¹⁾

A Magyarországhoz járt nápolyi követek jól végzett dolgáról számot ad Bernát casinói apátjának egy levele, melyet 1269. decz. 12. rendtársaihoz intéz, örömét fejezván ki, hogy Károly királynak sikerült oly hatalmas szövetségre szert tenni, mely a szicíliai királyságnak a békét biztosítani fogja.

Már 1270. tavaszán²⁾ Károly sürgős intézkedéseket tesz leányának, a IV. László magyar királynak eljegyzett Izabellának Magyarországra való szállíttatása iránt, míg Magyarországból, ugyanez év virágvasárnapján, Mária árpádházi királyleány, a Csák nemzetségbeli özvegy Ágnes asszony s a nápolyi felhatalmazott követek társaságában már Zarába érkezett, honnét fényesen felszerelt nápolyi gályákon indult a nászmenet az apuliai partok felé.

Hogy mely napon történt az egybekelés Mária s az akkor 16 éves Sánta Károly, később II. Károly nápolyi király közt, nincs megállapítva. Tény az, hogy Máriának már 1271. márczius havában fia született, ki I. Károly kívánatára ennek hírneves öse Martell Károly nevére lőn keresztelve.

Izabellának IV. Lászlóval való boldogtalan házasságát illetőleg adatokul szolgálunk I. Károly királynak 1270. május 27 és 28-án kelt oklevelei, melyekkel a leányának ígért 200,000 márka nászhozomány czéljából kivetett adó beszédését rendeli el, valamint az Izabellának Magyarországra való utazására vonatkozó oklevelek.

¹⁾ Pray Anna. 325.

²⁾ Wenzel id. h. I. 10—21. Az oklevelek tévesen 1269-re vannak téve 1270 helyett.

VI.

A Konradin elleni hadjárat szerencsés eredménye folytán I. Károly nem vala kénytelen magyar szövetségese segítségét igénybe venni; s azon magyar harc-osok, kikről a nápolyi regeszta-könyvekben szó van, s kik 1271-ben Trani-ban várták tengeren való hazaszállíttatásukat,¹⁾ minden valószínűség szerint a Máriával Magyarországból jött katonai kísérethez tartoztak. A helyett azonban nyomatát találjuk annak, hogy I. Károly nápolyi király V. István magyar és Ottokár cseh királyok közt, mint békeközvetítő, jelentékeny szerepet játszott.²⁾

Anjoui Károly különben ekkor állott hatalma és dicsősége tetőpontján.

Konradin kivégeztetése után nem kellvén többé kültamadásoktól tartania, egy gazdag és szép ország korlátlan kényurává lőn. Szárazföldi s tengeri hadereje közbámulat tárgya volt. Szicilián s franciaországi birtokain, azaz a provencei, anjoui s mainei grófságokon s Languedoc-on kívül ura volt Piemont egy részének. Mint római senator s toscanai vikárius nagy hatalommal bírt Itáliában. Jelentékeny olasz városok, mint Alessandria, Ivrea, Turin, Piacenza, Savigliano, Bologna s Milano neki hódoltak, neki fizettek adót. Adófizetője lett a tuniszi bey is.³⁾ Megszerezte a jeruzsálemi s cyprusi királyi

¹⁾ Wenzel id. h. I. 26. A dátum tévesen van 1270-re téve 1271. helyett.

²⁾ 1864-ben, az anjoui regeszta-könyvekben tett első kutatásaim alkalmával, melyekről annak idejében az Akadémiának jelentést tettem, megtaláltam mind azon okleveleket, melyek e békeközvetítésre vonatkoznak. Midőn azonban 1868-ban, az Akadémia megbízásából, a kutatásokat rendszeresen megkezdtém, régi jegyzeteim alapján hiába kerestem az említett okleveleket; a regeszta-könyveket időközben szentségtelen kezek megesonkították. Az említett okleveleket tartalmazott lapok szélein maig is láthatók a »Pro Rege Hungariae«, P-o Rege Bohemiae« jelzettek.

A Theiner közölte békekötésből különben I. Károly közvetítése világosan kiderül.

³⁾ Bátyja IX. Lajos francia király, 1269. végén Tunist ostromol-

ezímekeket,¹⁾ Franciaországban, hol fiatal unokaöccse uralkodott, döntő befolyást gyakorolt; a pápával való kitünő viszonya, Magyarországgal való szövetsége s egyéb családi összeköttetései nem csekély mértékben növelék hatalmát. Elsőszülött leányát Biancát ugyanis Flandriai Róbert birta nőül, másodszületett fiát Fülöpöt Villehardouin Izabellával házassította össze, míg második leányát Beatrixet Balduin császár fiához, Courtenay Fülöphöz adta, mely utóbbi házasság megkötésénél különösen keleti tervei valának irányadók. És miután végül Manfredi özvegyének, Comnén Helenának, hozományát, Corfut s Valónát is elfoglalta, Caninát s Albániát meghódította, Fülöp fia apósát, Villehardouin Vilmost, Morea s Achaja hercegeét, kinek a cefaloniai s zantei grófságok is alá valának vetve, hábéresévé tette, s midőn már Velenczével is megkötötte a szövetségi szerződést, teljesen meg volt győződve arról, hogy a görög császárság elnyerése által valósíthatni vélt világuralmi terveinek most mi sem áll útjában.

E tervei kivitelében Magyarországra, honnét Paleolog császár birodalmát északról lehetett megtámadni, különös súlyt fektetett; a miért is nem hanyagolt el semmi alkalmat, hogy ez országnak pártviszályok következtében megingott hatalmi állását erősítse és biztosítsa.

V. István halálakor úgy a magyar rendeket, mint a nemességet hathatósan buzdítá az ifjú László király a hűségre,²⁾ s midőn Ottokár a magyar gyermekkirály trónraléptével újból megindította a háborút Magyarország ellen, köbevette minden befolyását és tekintélyét, hogy vejét a külveszély-

ván és serege a hirtelen kiütött pestis következtében a legkétségbeesettebb helyzetbe jutván, csakis Károly király segítségének remélhette, hogy a mörök fogságba nem ejtették. Károly ekkor fényes győzelmet vívott ki a tunisiak ellen, s adófizetésre kényszeríté a helyt. Jost azonban a pestis elragadta. Tutin. Degli Ammir. del Regn.

¹⁾ A jeruzsálemi királyi czímet az antiochiai hercz Máriától szerezte, s mint jeruzsálemi király XXI. János pápától koronáztatott. Giannone, III. 12.

²⁾ Wenzel. I. 24.

től megóvjá, sőt a belviszályok elhárításában s kiegyenlítésében is segítségére volt; a mi annyival inkább érdekében állott, mivel a leánya, Izabella magtalansága esetén kihalóban levő Árpád-ház után Szent István koronájára most már saját családjának lehetett legtöbb kilátása.

A mi Anjoui Károly fentérintett terveit illeti, több mint valószínű, hogy, ha nem egyoldalulag minden tevékenységét a külpolitikának szenteli, s országa belügyeire több gondot fordít, és ha IV. Kelemen pápa, ki Károlyt mindenkor s mindenben a leglelkesebben támogatta s merész terveiben buzdította, még néhány évvel tovább marad életben, sikerült volna neki azokat legalább részben foganatosítania. De a IV. Kelemen halálát követett két évi interregnum után a pápai trónra választott X. Gergely pápa a béke embere volt, ki teljesen szakított az elődje által követett herezias politikával. Ő mindenekelőtt a békét óhajtotta helyreállítani a keresztény hatalmak közt, hogy egyesült erővel lehessen felszabadítani a szent földet. Békét akart a görögök s latinok, a guelfek és ghibellinek, a pápák és császárság közt; s első gondolai közé tartozott a császár-választást lehetőleg siettetni, Paleolog császárral pedig tárgyalásokba bocsátkozott a görög és latin orvok egyesítése czéljából.

Hogy Károlynak nem tetszett az új pápai politika, mely nemcsak akadályul szolgált tervei kivitelében, de hatalmi állását is komolyan fenyegette, magától értődik. Mint az egyház bajnoka, Károly nyíltan nem léphetett ugyan fel ellene, de titokban mindent elkövetett a guelfekkel együtt, hogy a pápa békés törekvéseit lehetőleg meghiúsítsa.

Igy midőn Németországban végre megejtetett a császár-választás, 1273. szeptember 29-én, s a megválasztott Habsburgi Rudolf a legodaadóbb hűséget nyilváníttotta a pápa s a római király iránt, Lyonban pedig élénk tárgyalások folytak a pápa s a császárság közti hosszas herezok miatt meglazult szövetség újratámasztása czéljából. Ottokár cseh király, s a magyar király, s a magyar király bajor herceggel egyesülten, azon fáradozott, hogy a magyar királylyal kötendő szövetséggel vessen gátot a császári hatalomnak; s e czélra Anjoui Károly is a legnagyobb készséggel ajánlotta fel közbenjárását, sőt a veje IV. László s

Ottokár közt folyamatban volt béketárgyalásokra saját felhatalmazott követeit is elküldé.¹⁾

X. Gergely pápa azonban, ki óber figyelemmel kísérte Károly király minden ténykedését, tehát tudomással bírt Ottokárral való alkudozásairól is, módot keresett arra, hogy Károlyt Ottokártól eltérítve Habsburgi Rudolfal hozza szorosabb kapcsolatba. S erre legalkalmasabb eszköznek találta a Károly király unokája Martell Károly s habsburgi Rudolf leánya Clementia közti házasságot; és sikerülvén a tervét Károly királylyal is elfogadtatni, a tárgyalások legott megindítottak, s rövid idő alatt az erre vonatkozó egyezség Habsburgi Rudolf és Anjoui Károly közt meg is kötött. X. Gergely pápának váratlanul közbejött halála (1276. január. 10.) miatt az egyezség végrehajtása egyelőre elmaradt ugyan, de a Habsburgi Rudolf és IV. László közt időközben folyt titkos alkudozások következtében létrejött szövetség, majd a cseheknek az egyesült osztrák-magyar hadak általi teljes leveretése s Ottokár halála egészen más irányt adtak a dolgoknak, sőt Anjoui Károly császárelenes politikájára is módosítólag hatottak.

Nem érdektelen tudni, hogy a tárgyalásokkal egyidejűleg Anjoui Károlynak egy serege is járt Magyarországon, mely Bourson Jakab nápolyi tengernagy vezérlete alatt 1277 nyarán jött ide Apuliából s melynek itteni szerepléséről történetíróink nem tesznek említést. E sereg, melynek felszerelését s a szállítására szükséges hajók kirendelését illetőleg az anjoui regesztakönyvek több oklevelet tartalmaznak, csak egy év múlva — 1278 nyarán, tér vissza Apuliába, tüzökul hozván magával a hatalmaskodásairól híres Babonics család két ifju tagját, kik Trani-ban őriztettek, de alig egy év múlva szabadon bocsáttattak.²⁾

¹⁾ Károly királynak Ottokárhoz intézett levele Rómában 1276. ápril 22-én kelt (Fejér. V. 2. 311.) Követéinek adott felhatalmazó levél Viterbóban kelt 1277. szeptember 24-én, midőn a Rudolf és László közt titokban folytatott szövetségi tárgyalások már legjobb folyamatban voltak. (Wenzel. Anj. D. E. I. 50—53. Fejér. V. 2. 322—324.)

²⁾ Wenzel. I. 41—49. Fejér. V. 2. 322. — A Bourson Jakabnak adott királyi rendeletekből felomlítottának tartom, hogy Károly király megengedte neki, hogy trombitásokat vigyen magával; hírnököket azonban nem engedett vinni «cum et nos non substineremus, quod in nostra terra Preconem haberet alius».

Hogy e sereggel Károlynak, mint némely újkori nápolyi történetíró véli, az lett volna a célja, hogy az Ottokárral folytatott tárgyalásokban a már Rudolf felé hajló László királyra nyomást gyakoroljon.¹⁾ nem egészen valószínűtlen, de az a tény, hogy a nápolyi seregnek Magyarországon való tartózkodása alatt jött létre a Habsburgi Rudolf s IV. László közti szövetség s indított meg Ottokár ellen az ennek teljes leveretésével s halálával végződött háború, s hogy végre az Apuliába 1278. nyarán visszatért nápolyi sereg tüzökotat visz magával, arra enged következtetni, hogy Anjoui Károly, meg nem változtathatván már a veje László s Habsburgi Rudolf közt időközben történt megállapodásokat, seregét oda utasította, hogy a háborúba indult László távollétében a nyugtalankodó szlavoniai urakat tartsa féken.

VII.

X. Gergely pápa halála után Anjoui Károly azon fáradozott, hogy a pápaválasztás oly férfúra essék, ki őt politikai terveinek kivitelében többé ne akadályozza. Fáradozásai részben sikerültek is, a mennyiben a francia származású Tarantasia Péter, lyoni érsek, lőn megválasztva, és V. Inceze név alatt 1276. február 23-án megkoronázva. Ez nemcsak teljesen magáévá tette Anjoui Károly terveit, de római senatorságában s a toscani vikariátusban, melyről Rudolf megkoronáztatásakor, X. Gergely felszólítására, lemondani kényszerült, újból megerősítette őt. V. Inceze pápa azonban alig néhány hónapig, a rá következő V. Adorján pápa csak 39 napig uralkodott. Ugyancsak néhány hónapig tartott XXI. János pápasága is, s az ezt követett pápaválasztásban, mely 1277. nov. 25-én ment végbe, a francia bíbornokok ismét kisebbségben maradtak, s a legbefolyásosabb s legerélyesebb olasz bíbornokok egyike, Gaetani Orsini János kiáltatott ki pápává III. Miklós név alatt.

* * *

III. Miklós pápa uralkodása végzetessé vált Anjoui Károlyra nézve, ki nemcsak kénytelen vala újból letenni a római

¹⁾ Schipa, Carlo Martello. Arch. Stor. per le prov. Nap. XIV. 220.

senatorságot s lemondani a toscanai vikáriatusáról, de kedvelt terveit illetőleg is sem erkölcsi, sem anyagi támogatásra nem számíthatott a pápa részéről. Mind az, a mit III. Miklós pápa I. Károly érdekében tett, az volt, hogy Habsburgi Rudolfot a Clementia s Martell Károly házasságát illető egyezség megtartására szoritotta, s hogy az oly szomorú sorsra jutott leánya, Izabella magyar királynő, védelmére Magyarországra legátust küldött, Fülöp fermói püspök személyében. III. Miklós pápának különben személyes oka is volt nehezíteni Anjouit Károlyra, a miért ugyanis egyik rokonától megtagadta unoka-leánya kezét.¹⁾

Károly király azonban, keveset törődve a pápa ellenséges indulatával, elég hatalmasnak vélé magát, hogy annak ellene is megindítsa a Paleolog Mihály görög császár ellen oly régóta tervezett hadjáratát. Óriási hadikészületeket tőn e célból. A Provence és Szicília kikötőiben számos hadihajó állott készen s szét vala küldve már a nyílt rendelet is Károly összes hűbéreseibez, valamint a provencei és szicíliai nemességhez, hogy hadrakészen várják a legelső paranszót, midőn azonban Brindisiben kellend gyülekezniök.²⁾

Anjouit Károly mind ezen erőlködéseinek azonban megkelle hiúsulniök. Világhódító tervei, melyeknek valósítására annyi idő óta készült, melyeknek egész életét szentelé, nem birtak csirájokból kifejlődni, s a kezeiben összpontosult óriási hatalom mellett is, hiú ábrándképek gyanánt foszlottak szét, a minthogy logikai consequentiával ez másképp nem is történhetett.

Anjouit Károly ugyanis, mint már egyszer említém, a szicíliai királyság meghódításakor nem arra irányozta törekvését, hogy népeinek szeretetét és bizalmát megnyerve, szilárd talapzatot alkosson rohamosan fejlődő hatalmának, hanem kizáróan politikai szenvedélyének, magasra törő eszméinek élvén, a kormányzatot idegen emberekre bízta, kik önhaszukát hajbászván, lelkiismeretlenül zsarolták a népet. Károly hatalmának, hasonlóan a csillogó tetőzetű, de korhadó alapon

¹⁾ Costanzo, Hist. lib. 2. Giannone, III. 41.

²⁾ Costanzo, Hist. lib. 2. Giannone, III. 41.

nyugvó épülethez, melyet a legelső szélvihar romokba dönt, nem vala szilárd alapja, nem gyökerezett a nép szívében. Nápoly és Szicília népei legkevésbé sem lelkesedtek Károly költéséges külpolitikája iránt, mely elviselhetetlen adókkal sújtotta a népet. Nem egy vidékről tömegesen vándoroltak ki a lakók, üresen hagyván házaikat, parlagon földjeiket. Az elégtelenség általános volt; de különösen Sziciliában, mely az előbbi dynastiák alatt élvezett autonomiájától is megfosztatott, az idegen zsarnokok iránti elkeseredés tetőpontjára hágott.

Anjouit Károly világhódító terveivel foglalkozván, nem vette észre, hogy a szilárdnak vélt talaj, melyre hatalmát alapítá, vulkánikus talaj volt, mely minden perczen tátongó örvénynyé válhatik. A zsarnoki soldatescával szemben a fegyvertelen nép nem fejtethet ugyan ki semmi ellenállást, de annál veszélyesebbé vált a vulkán kebelében forrongó tűz, a titkos összeesküvések, melyeknek számai messze elszövédtek az ország határain túl, Rómába, Konstantinápolyba, Cataloniába. Giovanni da Procida ugyanis, a hevesvérű szicíliai népvészér, úgy III. Miklós pápánál, ki, mint már említém, Anjouit Károlynak határozott ellensége volt, valamint a görög császárnál, ki Károly tervei miatt közvetlenül vala fenyegetve, végre Aragoniai Péternél, kinek neje, Costanza, a hohenstaui Manfréd leánya volt, hathatós támogatásra talált. S jellemző ama sajtómentes korra nézve, hogy a két éven túl huzódott s anyyra elágazott összeesküvésből mi sem szívárgott ki a nyilvánosságba, s a szicíliai vecsernye néven ismert forradalom mint derült égből lecsapó villám lepte meg a világot, s első sorban a mit sem sejtő Anjouit Károly királyt.

Hogy III. Miklós pápának a szicíliai összeesküvés keletkezésében része volt, kétségbe nem vonható¹⁾ adatok bizonyítják, habár a szicíliai forradalom majd két évvel halála után²⁾ jött kitörésre. Az őt követett IV. Márton, a francia származású Simon bíbornok, ki Anjouit Károly föltétlen híve vala,

¹⁾ Summonte Historia della Città e del Regno di Napoli. III. 100. Giannone III. 42.

²⁾ III. Miklós pápa 1280. augusztus 12-én halt meg.

semmi tudomással nem bírván a dolgról, természetesen mit sem tehetett a forradalom megakadályozására.

* * *

1282. márczius 31-én, husvét hétfőjén, a déleesti istenszolgálatra hívó harangszó vala a jel, melyre a palermói Della Gancia kolostorban elrejtőzött összeesküvők elötörve megrohanták a mulatozó francziákat, s megindult a rémséges mészárlás egész Szicília szigetén. Alig néhány óra lefolyása alatt a szigeten lakó valamennyi franczia a népdűli áldozata lön.¹⁾

Aragoniai Péter, ki azon ürügy alatt, hogy az afrikai hitetlenek elleni hadjáratra készül, már régóta indulásrakész sereggel s felvitörházott hajóhaddal várta a fölkelés kitörését, nemsokára Sziciliában termett, s a pápai tiltakozások s egyházi átkok daczára hatalmába kerítette az egész szigetet.²⁾

Anjoui Károlyt e váratlan csapás mélyen lesújtotta, s addig is, míg távol levő hadait Szicília visszahódítására küldhette volna, lovagias ösztönének engedve, párviadalra hívta ki Aragoniai Pétert. A bajvívás helyéül Bordeaux városa lön megállapítva, hol Károly a kitűzött időben meg is jelent, de heroldjaival hiába kerestette napnyugtáig Aragoniai Pétert, mert az csak akkor jött a küzdő-térre, midőn biztos tudomása volt, hogy Károlyt nem fogja többé ott találni.

Anjoui Károly legott visszasietett Apuliába s oda rendelé provencei hadihajóit s a konstantinápolyi hadjáratra szánt csapatait is: most már kizárólag Szicília visszaszerzése lévén törekvése tárgya.

Nápolyban azonban újabb fájdalmas meglepetés várta Károlyt. Távollétében ugyanis néhány aragoniai gálya a nápolyi öbölbe jött, s a város falaihoz közeledvén a rajtok levő katonaság oly sértő s kihívó magaviseletet tanúsított, hogy a királyi helytartóként működő Károly trónörökös herezeg néhány

¹⁾ Summónte III. 99—105.

²⁾ A palermói vecsernyei harangszó különben visszhangra talált Olaszország egyéb vidékein is. A ghibellinek fegyvert ragadtak a francziák ellen mindenütt. A mozgalom az egyházi államokra is kiterjedt, Perugia elszakadt az egyházi államtól. Forlíban 2000 franczia esett áldozatul a nép dühének. Maga Róma is lázongott.

gályával személyesen támadta meg a merénylőket, kik azonban gyors ovezéssel siettek ki az öbölből. A fiatal herezeg, a herez hevétől elragadtatva, üldözőbe vette a megfutamodott gályákat, de a nyílt tengerre érve, Capri szigete sziklás partjai mögül hirtelen egy egész hajóraj tört elő, mely közre vevén a nápolyi gályákat, rövid kétségbeesett herez után a trónörökös herezget összes kíséretével együtt fogságba ejté.

E lesújtó események hatása alatt Anjoui Károly végképen megtört. Még fellobbant ugyan lelkében a tettvágy, s Brindisibe indult, hogy ott összpontosított hajóhadával megkezdje a sziciliái hadjáratot. De ereje elhagyta őt, s útközben, Foggiában összerogyott az imént még oly hatalmas és akadályt nem ismerő vitéz fejedelem. De Niem Teodorik, XIV. századbéli történetíró azt állítja, hogy Anjoui Károly saját kezével vetett véget életének.¹⁾ Halála megkoronáztatásának 19-ik évfordulóján, 1285. január 6-án következett be.

* * *

Anjoui I. Károly, mindamellett, hogy, mint fentebb kifejtém, országa belügyeit nagy hatalmi ábrándjainak rendelé vala alá, a törvényhozás, tudomány s művészet terén, különösen uralkodása utolsó éveiben alkotott intézményeivel s maig is feunálló számos középülettel maradandó emléket hagyott Nápoly történetében. Ő élesztette fel s hozta régi fényére a II. Frigyesztől alapított, de halála után elpusz-

¹⁾ *Adco mente oppressus et pusillaninis tandem factus est, ut dicitur, quod mortem sibi constituit, noctis sub silencio se ipsum strangulans.* Theod. De Niem. De privil. et jur. Imp. I. 282.

Károly földi maradványai a nápolyi székesegyházban, egy fényes sarcophagban helyeztették el, mely azonban a XV. században egy földrengés alkalmával romokká dőlt. Később a romokból kiszedett testrészeket a székesegyház bejárata fölé levő sírholiba helyezték el, Martoll Károly és ennek neje Clementia hamvaival együtt. (L. rajzát Tört. Életr. : Nagy Lajos, Pór Antaltól.)

Anjoui Károly régi sarcophagjának sírírata ez vala:

*Conditur hac parva Carolus Rex primus in urna
Parthenopes Gallí sanguinis altus honos,
Cui sceptrum et vitam sors abstulit invida quando
Illius famam perdere non potuit.*

(Summónte III. 135.)

tult nápolyi főiskolát, melynek tanszékeire Itália leghíresebb tudósait hívta meg, kik közül elég felemlítenem egy Aquinói sz. Tamást, kinek előadásaira nemcsak Italiából, de a külföldről is nagyszámmal tódultak a hallgatók Nápolyba.

Érdeemesnek tartom megemlékezni Anjoui Károlynak egy nagyfontossága s messzeható intézkedéséről: országában a katolikus vallásnak erőhatalommal való meghonosításáról. Az anjoui regesztakönyvekben nem egy rendeletet találtam, melylyel fegyvereket küld a titkon judaizáló zsidó s pogány szertartásaikat követő szaraczén telepek ellen; majd olasz hitoktatókkal látja el a neophitákat s különféle kedvezményekben részesíti mind azokat, kik önként áttérnek a katolikus hitre. A vallásegység nyelvességet eredményezett, s a régi Magna Graeciának görögökből, albánokból, zsidókból s olaszokból állott s a Hohenstaufoktól eredő szaraczén-telepítések által még tarkábbá vált népvgyűléke, az Anjoui I. Károly kezdeményezésére utódjai által serényen folytatott egybeolvasztási művellet folytán egy vallású és nyelvű nemzetté fejlesztetett. Ha Magyarország királyai is e rendszert követik vala, nem léteznék ma nemzetiségi kérdés a sz. István koronája alá tartozó országokban.

VIII.

Anjoui I. Károly halála után, végintézkedése értelmében, a trónörökös Sánta, vagyis II. Károly fogságának tartama alatt, ennek elsőszülött fia Martell Károly kiskorúsága miatt, a kormányt Mária királynő vette át, melléje Fülöp, francia király d'Artois Róbertet küldvén tanácsadóul.

Némely nápolyi történetíró, első helyen Saba Malaspina, azt állítja, hogy I. Károly, szerfölött boszankodván fia együgyűségén, melylyel magát az aragoninaiaktól kelepezébe ejteni engedé, Martell Károlyt óhajtotta volna azonnal kinevezni trónörökössé; mások azonban oda módosítják a dolgot, hogy Martell Károly trónöröklése csak Sánta Károlynak a fogságban netán bekövetkezhető halála esetére állapított meg.

Tény az, hogy a nápolyi kormányzatot IV. Márton s később IV. Honorius pápa támogatásával, kik netán lázadások elfoj-

tása czéljából csapatokat is küldtek Nápolyba. Mária királynő vette át. S itt előtérbe lép ez árpádházi fejedelem-asszony s a nem sok idő múlva magyar királyllyá koronázott elsőszülött fia, Martell Károly.

Mária királynőről valamennyi nápolyi történész mint böles, nagylelkű s igazságos fejedelem-asszonyról, a legnagyobb kegyelettel emlékezik meg. Annál nagyobb kegyelettel lehetünk iránta mi, kik egy Nagy Lajost köszönhetünk neki. Mária királynő a távol külföldön híven megőrzé a magyar haza iránti szeretetét, s udvartartásában több főtisztviséget, mint sommai birtokának kormányát, magyar kezekre bízta. A nápolyi főiskolára érkezett magyarokat nagylelkűen segélyezte,¹⁾ sőt többeket előkelő hivatalokban is alkalmazott. Így Nocerában, Mária birtokán, Hugó és Péter nevű magyar bírókat találunk (1292 — 1294.) s utóbbi 1296-ban kineveztetik sorrentói kapitánynyá.²⁾ Böles kormányzatának ügy Nápolyban, mint a Provencebán számtalan tanújeleit adá. Nápolyban több jelentékeny alapítványnyal örökölté meg nevét. Nevezetesen fölépítette a Donna Regina zárdát s templomot, mely épületek egy része csak néhány évtizeddel ezelőtt, a Via del Duomo építése alkalmával, romboltatott le. A zárda fennmaradt részében, a nagy oratoriumban, mely jelenleg esküdtszéki teremül szolgál, maiglan is láthatók a magyar sz. Erzsébet életét ábrázoló remek fal-festmények, melyeket a Budapesti Szemle 1874-iki évfolyamának februári füzetében ismerttettem.

E zárdának a múlt században épült új templomába, mely szintén Donna Regina nevet visel, helyeztetett át a roskadozó régi templomból Mária királynő remek szoborművű s aranymozaikkal kirakott síremléke is.³⁾ Mária uralkodása alatt épült fel a nápolyi székesegyház, vagyis sz. Januárius temploma, melynek főbejáratát, valamint az említett zárda fennmaradt helyiségeit magyar czímerek díszítik.⁴⁾

1) Wenzel. I. 93.

2) U. o. I. 100., 103., 129.

3) L. Budap. Szemle fentidézett füzetét.

4) L. rajzát Tört. Életr. Pór Antal: Nagy Lajos.

Máriának 14 gyermeke született, köztük két király, Róbert s Martell Károly, s egy szent. Lajos toulousi püspök.¹⁾

Martell Károly születésének napja nincs megállapítva. Bizonyos azonban, hogy 1271 első hónapjai egyikében, legkésőbb márcziusban született.²⁾ Születése alkalmából, a tuniszi diadalmas hadjáratából visszatért I. Károly fényes lovag- s tornajátékokat és népiünnepet rendezett s több száz nemes ifjút avatott lovaggá. Első gyermekéveit Nápolyban, a mai Castello dell'Uovo-ban s a Castel Capuano királyi palotában, valamint Nocerában s Monteforteban tölté, nevelője De la Forest István s játszópajtásai társaságában.³⁾ Nagyatyja I. Károly halálakor Martell Károly 14 éves volt.

* * *

Mária királynő, ipja I. Károly halála után, mindent megmozgatott, imádott férjének az aragoniai fogságból való kiszabadítása érdekében, s fáradozásaiiban nemcsak a pápa, Franciaország s Anglia királyai, de maga Habsburgi Rudolf is segítségére valának. II. Károly, ki a leggyengédebb szeretettel viseltetett neje s gyermekei iránt, minden föltételt elfogadni késznek nyilatkozott, csak hogy családjához visszatérhesen. Nemcsak megígérte, hogy örökre le fog mondani Szicília birtokairól, de elsőszülött fiának, Martell Károlynak, Habsburgi Clementia jegyesének, Aragoniai Jolantával való házasságába is beleegyezett. IV. Honorius pápa azonban, kinek e föltételeket jóváhagyás végett bemutatták, azokat, mint a sz. székre s Rudolf császárra nézve sérelmeseket, határozottan visszautasította; s hogy netáni meglepetéseknek elejét vegye, azon működött, hogy az akkor 16 éves Martell Károlynak Clementiával való egybekelése haladéktalanul hajtassék végre, a mi meg is történt 1287-ben. A nászszertartás a király fogsága miatt

¹⁾ Mária gyermekei korrendben: Martell Károly, Lajos, Róbert, Fülöp, Berengár, Raymond, Tristán János, János és Péter. — Leányai: Margit, Mária, Bianca, Eleonora és Beatrix. Minieri Riccio: Genealogia di Carlo II. Arch. Stor. per le provincie Napoletane.

²⁾ Minieri Riccio: Geneal. di Carlo II. I. h. Genealogia di Carlo I. I. 81.

³⁾ Barone N. La Ratio Thesaurariorum. Arch. Stor. per le prov. Nap. X. 424.

teljes csendben s minden nyilvános ünnepség nélkül ment végbe. Ez ejthette tévedésbe azon történetírókat, kik e házasságot három évvel későbbre tették. Így Costanzo, Summonte és mások Habsburgi Albertnek a magyar trón követeléséről való lemondását e házassággal hozzák kapcsolathoz, holott III. Endre halálakor Martell Károlynak már két gyermeke volt Clementiától; elsőszülött fia Károly Róbert, későbbi magyar király, 1288-ban született.

A tárgyalások II. Károly kiszabadítása érdekében még soká folytak, miután IV. Miklós pápa, ép úgy mint elődje vonakodott jóváhagyni a fogoly király s Aragoniai Alfonz közt megállapított föltételeket. Végre utóbbi beleegyezett II. Károly elbocsátásába, azon föltételt alatt, hogy másod- s harmadszülött fiai, Lajos és Róbert küldessenek tiszokul az aragoniai udvarba s maradjanak ott mindaddig, míg a megállapított föltételek nem teljesítettnek; s így II. Károly 1288. október végén, 5 évi fogság után, végre visszanyervén szabadságát, sietett vissza Italiába, hol a guelfek nagy kitüntetésekkel fogadták és Rietiben az ott székelő pápa által megkoronáztatván, egyidejűleg feloldatott az aragoniai Alfonz irányában vállalt minden kötelme alól, mi az Anjouk és Aragoniaiak közti ellenségeskedések megújulását s évekig tartó háboruskodást eredményezett. Nápolyba 1289. júliusban tért vissza Károly, de csak rövid időre, s miután Paleolog császárral békét kötött, nejével együtt Franciaországba ment, d'Artois Róbert regensége mellett Martell Károlyt nevezvén ki királyi helytartóul.⁴⁾

Martell Károly kormányzása nagyobbára az aragoniaiakkal folytatott harcok közepette folyt le. IV. László halálának s III. Endre trónraléptének hírére is Calabriában való táborozása alatt vette.

* * *

Nem ismeretlen a versengés, mely a magyar szent korona elnyerése céljából III. Endre, Habsburgi Albert s IV. Miklós pápa közt folyt; és utóbbi, minden igény mellőzésével a

⁴⁾ Martell Károly ezime ekkor ez vala: *Karolus primogenitus Illustris Jerusalem et Sicilie Regis, Princeps Salernitanus et Honoris Montis Sancti Angeli Dominus, ac eius in Regno Sicilie vicarius generalis.*

sz. széknek arrogálván minden jogot Magyarország fölött, Benvenuto gubbioi püspököt bízta meg, hogy a jogoknak Magyarországon érvényt szerezzen: ¹⁾ s mialatt Habsburgi Rudolf s a pápa közt a vita folyt és III. Endre fegyverrel védekezett Albert betörése ellen, szavukat emelték Franciaországban tartózkodó II. Károly király s neje Mária, kik a magyar rendekhez intézett s 1290. szeptember 21-kén kelt levelökben kijelenték, hogy IV. Lászlónak örökös nélkül történt elhalálózása után a magyar korona törvény szerint annak nővére, Mária királynőre száll, és biztosokat küldének Magyarországra, a rendek hűségé s hódolati esküjének átvétele végett. ²⁾

A biztosok számára szükséges hajók kirendelését, valamint az útiköltségek kiutalványozását illetőleg Martell Károly intézkedéseit találjuk a nápolyi anjoui regeszta-könyvekben. ³⁾

II. Károly ezalatt, a magyarországi ügy megbeszélése céljából, Habsburgi Rudolfot találkozásra hívta meg, mely Lausannében meg is történt. ⁴⁾ hol Albert visszalépése iránt hosszabban tárgyalt a két fejedelem. Imét Viennébe térvén vissza, II. Károly újabb leveleket küldött a magyar rendekhez, melyekben csudálkozásának ad kifejezést a miatt, hogy László király halála után valami Velencei András nevű egyén (*quidam Andreatius de Venetia*) bitorolja a magyar trónt, mely egyedül és kizárólag az ő nejét, Mária királynőt illeti meg, és fegyveres ellenállásra szólítja fel a magyar nemzetet a bitorló ellen, gazdag jutalmakat ígervén mind azoknak, kik a törvényes királynő zászlója köré fognak csoportosulni. ⁵⁾

Nemsokára újabb találkozás történt Rudolf császár s II. Károly király közt, Cudrefinben, a neuenburgi tó mellett: ⁶⁾ de az itt folyt tárgyalásokról, melyek különben Rudolf császárnak közbejött halála miatt eredménytelenek maradtak, nincsenek közelebbi adatok.

¹⁾ Theiner: Monum. Hung. 590., 593., 594., 596., 598., 600. sz. oklevelek.

²⁾ Wenzel: Anj. dipl. em. I. 78.

³⁾ U. o. i. h. II. 75—95.

⁴⁾ Schipa: Carlo Martello. Arch. Stor. per lo Prov. Nap. 1890. II.

⁵⁾ Wenzel id. h. I. 76.

⁶⁾ Annal Colmar; Monum. Germ. Hista. XVIII. 218.

III. Endre a közben győzelmesen verte vissza Albert hadait, kivel nemsokára békét is kötött.

Hogy a pápa az Anjouk magyarországi igényeit hathatós támogatásban részesíté, számos adat bizonyítja, sőt a magyar trónra való saját igényeit is csak azért hozta föl, hogy ezzel az Anjouknak lehessen szolgálatára, úgy hogy utóvégre csak III. Endre s az Anjouk álltak egymással szemben mint trónkövetelők.

IX.

Mária királynő végre, azon hitben, hogy az Anjouk ügye azért nem bír Magyarországon népszerűségre vergődni, mert a nemzet többsége idegenkedik a nőuralomtól, elhatározta elsőszülött fia, Martell Károly javára lemondani a magyar koronához való jogáról. Máriának e lemondási actusa s jogainak Martell Károlyra való átruházása Aixben nagy ünnepséggel ment végbe 1292. január 6-án, mely nagyfontosságú ténnyről II. Károly külön levélben értesíté a magyar rendeket. ¹⁾

Az átruházási oklevelet Martell Károly Fogggiában, 1292. márczius 1-én vette át Vaudemont Henriktől, ki Aixben az átruházási actusnál képviselője gyanánt működött.

Martell Károlynak magyar királylyá való megkoronáztatását illetőleg igen eltérők az adatok. Villani e koronázást összetéveszti az 1289-ben II. Károlynak aragoniai fogságából való visszatérte alkalmából Nápolyban végbement ünnepségekkel, midőn Martell Károlylyal együtt több száz nemes ifjút avattak lovaggá; mások, mint Costanzo, Summonte és Giannone helyreigazítani vélik Villaninak az évszámban való tévedését, azt állítván, hogy 1289. helyett 1290. értendő. ²⁾ Raynald sze-

¹⁾ Wenzel i. h. I. 82—84.

²⁾ Summonte III. 149. így adja elő a dolgot:

«Carlo nel giorno della gloriosissima Vergine, à 7 di settembre del 1290 ordinò in Napoli una bellissima festa, ordinando prima cavaliere Carlo Martello suo primogenito, e lo fè incoronare Re d' Ungheria da un Cardinale, Legato del Papa, con più Arcivescovi e vescovi . . .»

Giannone (III. 114.) elmondja, hogy Károly király kérésére IV. Miklós pápa, nem tekintve azt, van-e joga vagy nincs megkoronázni Martell Károlyt, legatust küldött Nápolyba, ki öt 1290. szept. 8-án meg is koronázta.

rint V. Coelestin pápa koronázta volna meg Martell Károlyt az atya által teljesített jó szolgálatok fejében, 1294-ben Rómában, holott Coelestin pápa Rómában sem volt.¹⁾

A Villanitol leírt nápolyi ünnepek azonban csakugyan 1289-ben mentek végbe, de Martell Károly megkoronáztatása nélkül, s tévedésben vannak Giannone és Summonte, kik abból indulva ki, hogy 1289-ben IV. László király még életben volt, ez ünnepeket 1290-re teszik át, holott ez év szeptemberében II. Károly nejevel együtt már Franciaországban volt, s Mária királynő fennidézett átruházási oklevele két évvel később kelt.

Legbiztosabb nyomra vezetnek a kétségbevonhatatlan hitelességgel bíró eredeti oklevelek, s ezekből az tűnik ki, hogy Martell Károly a magyar királyi címet nem azon naptól, azaz 1292. márczius 21-től, midőn Vandemont neki az átruházási oklevelet átnyújtotta, hanem csak ez év június havától kezdve vette fel,²⁾ a mi arra enged következtetni, hogy Martell Károlynak a koronát s királyi jelvényeket nem Vandemont a fentírt napon, hanem májusban valamely pápai legátus kézbesítette, s ez alkalomból Martell Károly tán meg is koronáztatott. Maga II. Károly király is csak ez időtájt adja meg fiának, Martell Károlynak, a magyar királyi címet, királyi méltóságának megfelelő advartartási költségeinek fedezésére pedig 4000 arany unczára emeli évi járandóságát³⁾ s Gragnano és Lettere városait adományozza neki. Maga Martell Károly az általa kiállított oklevelekben 1292. júniustól kezdi számítani magyarországi uralkodási éveit, s ekkor veszi kezdetét a magyar trón elnyerése céljából kifejtett tevékenysége is.

E tevékenységét illetőleg szükségesnek tartom megjegyezni, hogy az kezdettől mindvégig soha nem fogamatossított tervezé-

¹⁾ Raynald: *Annal.* 1294.

²⁾ Címe ez vala: *Carolus Illustris Jerusalem et Siciliae Regis primogenitus, Dei Gratia Ungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariaeque Rex, Princeps Salernitanus ac Honoris Montis Sancti Angeli Dominus, ac ejus in Regno Siciliae Vicarius Generalis.*

³⁾ Reg. Aug. 59., 107. t., 244. t. Schipa: Carlo Martello id. h. XV. 36., 37.

sek- és kísérletekben, a nápolyi udvarnak a magyar pártvezérekkel folytatott alkudozásokban, a dalmát- s tótországi Anjou-pártnak élelmiszerekkel s pénzzel való segélyezésében vagy az anjou-párti híveknek adott kiváltság- s adománylevelekben nyilvánult. Fegyveres erőt nem küldött a nápolyi udvar soha, s III. Endrének tótországi expedíciója kizárólag az ottani anjou-párti felkelők ellen vala intézve. Martell Károly pedig, kinek Nápolyban, Apuliában vagy Calabriában való tartózkodása napról napra oklevélileg kimutatható, soha sem volt személyesen Dalmáciában, annál kevésbbé Magyarországon. Az Anjouk actiója egyáltalában csak VIII. Bonifác alatt, Károly Róbert bejövetelénél kezdődött meg teljes komolysággal.

Martell Károly mindenekelőtt Dalmáciában igyekezett magának pártot szerezni, s itt a brebiri grófok, Pál tenger-melléki bán s fivére György s Mladén, kiknek több ízben küld élelmiszereket Apuliából, nagy segítségére voltak. Hívei közt találjuk továbbá Henrik bán fiát, János mestert, kinek hadviselési engedélyt ad s teljes büntetlenséget biztosít, ha III. Endre ellen fegyvert fog.¹⁾ Martell Károly, hogy Dalmáciával könnyebben közlekedhessék, ekkor többnyire az apuliái partokon tartózkodott, s a két ország közti élénk közlekedésnek, valamint a dalmát hajósok javára Apuliában tett kedvezményeknek az anjoui regesztakönyvekben számos nyomaik találjuk.

Mindamellett Martell Károly a IV. Miklós halálát követett két évi interregnum alatt, a pápai támogatás hiányában, csak gyenge actiót fejthetett ki, bár a velencei kalmároknek Apuliában engedélyezett jelentékeny kedvezmények árán sikerült neki a velencei köztársaság szövetségét is megnyernie. Élénk összeköttetésben állott Szerbiával, dalmát s tótországi híveit pedig adomány- s kiváltságlevelekkel igyekezett hűségökben megtartani.²⁾ Küldött meghatalmazott biztosokat

¹⁾ Wenzel id. h. II. 81.

²⁾ Az adománylevelek természetesen oly birtokokról szólnak, melyekkel nem rendelkezett. Így Pál bán kapta Vas és Sopron megyéket; fivére György és Mladén pedig jelentékeny dalmáciai s boszniai birtokokat, (Wenzel id. h. I. 87., 94., 98.)

is Magyarországra, János ravellói püspök, Monterotondo Hugó templarius, Ugucione nápolyi jogtanár és De Boys Guarino személyében, a rendek hűségi s hódolati esküjének átvételé végett,¹⁾ kiknek jelentékeny pénzösszeget bocsátott rendelkezőkre, kik azonban valószínűleg csak Dalmáciába jutottak el.

Majd sürűbben menesztett követeket Magyarországra, valamint a nápolyi udvarnál mind gyakrabban fordulnak meg magyar vendégek és futárok, kik mindennemű kitüntetésben s adományokban részesülnek. Így 1292. októberben Apuliába jött János eziszterci barát és Pál bán részéről különböző futárok s megbízottak. S ekkor, mint kitűnik, Martell Károly a többször ígért hadi segílyt is kész volt már megadni dalmát híveinek, sőt személyesen is megkezdeni a harezot Endre ellen.²⁾ Értesülvén azonban Pál bán részéről, hogy Endre visszavonult hadaival Magyarországra, a hadisegély küldése elhalasztatott.

1293. elején az akkor Nizzában tartózkodó II. Károly király is tervezett egy magyarországi expedíciót. De Roherius Lajost és D'Andria Mátét bízván meg, hogy a teendőkről Martell Károlylyal értekezzenek.³⁾ A szervezendő sereg vezére is ki vala már jelölve Ugone de Suliaco személyében. De ez az expedíció sem jött létre. Ugyanez év őszén ismét érkeztek magyar követek Apuliába: Ratiszláv tótországi bántól s Izabella özvegy királynőtől. Követségük tárgya azonban ismeretlen.

* * *

Végre 1293. december közepe táján II. Károly király, miután sok évi tárgyalás után sikerült neki megkötni a békét Aragoniai Jakab szicíliai királylyal, elhatározá, hogy visszatér Itáliába, s Martell Károly fényes kísérettel sietett elébe.

1294. február 9-én távozott Nápolyból Martell Károly 200 francia levente kíséretében, kik, mint Villani írja, egyforma bíborvörös s zöldesbarna öltönyökben, gazdagon felszer-

¹⁾ Wenzel id. h. I. 87., 88., 89.

²⁾ Wenzel I. 114. Schipa: Carlo Martello, id. h. XV. 46.

³⁾ Wenzel i. h. I. 85.

⁴⁾ Schipa: Carlo Mart. id. h. XV. 53.

számozott s magyar ezímeres nyergekkel ellátott paripákon magasztos látványt nyújtottak. (*«Pareva la piu bella compagnia che mai un giovane Re avessè seco.»*¹⁾)

Míg II. Károly és Mária Nizzán át Genuába érkeztek, Martell Károly a római területen át vonult Toscanába. Firenzében nagy előkészületek tétettek az ifjú magyar király fogadtatására, s egy küldöttség ment elébe Sienáig, hol Martell Károly több napi pihenőt tartott. E küldöttségben Dante, a halhatatlan költő is jelen volt s itt ismerkedett meg Martell Károlylyal, kit oly rokonszenvesen szólaltat meg mennyei paradicsomában,²⁾ és kit az olasz krónikások kiváló szépségű ifjúnak mondanak, *«dai ricci biondi, bellissimo e cortesissimo»*, mint Boccaccio írja *Vita di Dante* című művében.

Márczius 2-án vonult be a fényes társaság a népes Firenzébe *«con dugento giovani militi uniformemente vestiti con cavalli magnificamente ornati»* írja Villani, hol Martell Károly egy hétig várakozott szüeleire s nagy megtiszteltetésekben részesült. (*«Là fu fatto grandissimo onore, ed egli mostrò grande amore ai fiorentini ed egli ebbe molto la grazia di tutti.»*)

Hogy Martell Károlyt Dante nagyon megkedvelte s vele bizonyos baráti viszonyba lépett, több adat bizonyítja. Leonardo Aretino, Dante életírója azt mondja: *«Ardente per amore, dedicato a'suoni ed a'canti meritò la grazia di quel giovane Re, ed entrò con lui in una vera familiarità»*.

Ezt vallja Dante is, midőn Martell Károlylyal mondatja:

*«Assai m'amasti, ed avesti ben d'onore,
Chè s'io fossi già stato, io ti mostrava
Di mio amor più oltre che le fronde»*.

(Paradiso, VIII. 55—57.)

¹⁾ Martell Károly a magyar ezímerért nagy kegyelethen tartotta, s mint Costanzo beszéli, egy tornajáték alkalmával észrevevén, hogy két lovag a magyarhoz hasonló ezímerrel viselt, magához szólította őket. Két Carafa volt, s hogy úrok kedvében járjanak, egy bokorból két tuskés ágat hoztak elő s azokat a pólyák felé keresztbe helyezték. Ilyen maradt a Carafák ezímere. Giov. Villani, Lib. VIII. c. XIII. f. 353.

²⁾ Todeschini: *«Studi Danteschi»* című művében (I. 191.) azt is állítja, hogy Dante Martell Károly megbívására Nápolyba is elfött, s itt látta meg Martell Károly nejét, a szép Clementiát.

Általában a Dante-commentátorok sokféleképen magyarázzák a költőnek Martell Károlyhoz való viszonyát. A többi közt E. Aroux »*Dante hérétique, révolutionnaire et socialiste*» (Páris 1854.) és »*Dénouement tout maçonnique de la comédie albigeoise*» (Páris 1857.) című műveiben azt igyekeznek bebizonyítani, hogy Martell Károly úgy mint Dante szabadkőművesek voltak.

* * *

II. Károly és Mária márczius 11-ke körül érkeztek Firenzébe, hol szeretett fiokkal néhány napot együtt töltöttek s innét Perugiába menvén, ott a pápaválasztás miatt egybegyűlt bíbornoki kar részéről fényes fogadtatásban részesültek. A királyiak márczius utolsó 10 napját Perugiában tölték, de a pápaválasztás ez idő alatt sem történni meg, Nápoly felé vették útjukat, hová ápril közepén érkeztek meg.

X.

Most már az egész királyi család együtt levén Nápolyban, II. Károly komolyabban kezdett foglalkozni a magyarországi dolgokkal. 1294. június havában magához hívatta a brebiri grófokat, valamint Zabulino Domokos zárai patriciust, hogy a teendők iránt velök értekezzenek.¹⁾ Martell Károly pedig két barátot, Catanetói Pétert és Magyar Pétert, valamint Cessanai Róbertet és Novavillai Raoult küldte Magyarországra II. Károly és Mária leveleivel, melyekben tudatják, hogy hosszú távollétök miatt nem lehetett eddig sereget küldeniük Magyarországra, de hogy most már minden készen van annak megindítására, buzdítván a híveket, hogy minél számosabban gyülekezzenek fiok zászlója alá.²⁾

Mialatt azonban a brebiri grófok, a meghívásnak engedve az apuliai partra érkeztek s Melfibe, a nápolyi udvar akkori tartozkodási helyére indultak, s mialatt az Anjouk biztosokat küldöttek a lombárd s toscanai guelf városokba, hogy a

¹⁾ Wenzel. I. 116. — Reg. Ang. 56. f., 275. f., 68. f., 34. és 156., 69. f. 155. 72. f. 38. Schipa i. h. XV. 86.

²⁾ Reg. 68. f., 36., 37., 214. Schipa i. h. XV. 89.

magyarországi hadjárat költségeihez ígért járulékaikat átvegyék.³⁾ Híre jött a megtörtént pápaválasztásnak (1294. júl. 5.), a szent hírében állott Péter sulmonai remete nyervén el a bíbornokok szavazat-többségét.

E választás, mely az Anjouk egyik legszerényebb s legigénytelenebb alattvalóját emelte a legfőbb hatalomra, rendkívüli örömet okozott a nápolyi királyi családban, s II. Károly, minden egyéb dolog mellőzésével, tehát a tervezett magyarországi hadjárat elodázásával is, egész udvara kíséretében azonnal megindult Sulmona felé, személyesen átnyujtandó az új pápának a választási bullát. Öt napig maradtak a királyiak Sulmonában, s lehozván a pápát hegyi remetelakából, Apuliába kísérték, hol óriási néptömeg lelkesülten üdvözlé az új pápát, ki V. Coelestin nevet vett föl.

V. Coelestin pápa, a legegységűbb s legtehetetlenebb emberek egyike, fogalommal sem bírván a pápai méltósággal járó óriási hatalomról, teljesen átengedte magát II. Károly király vezetésének, ki ismét akarat nélküli eszközként vélte javára fordíthatni a pápai hatalmat. V. Coelestin szó nélkül beleegyezett mindenbe, mit Károly neki javasolt. Pápai székhelyül Nápolyt választotta, Károly ajánlására új bíbornokokat nevezett ki,⁴⁾ lemondott a sz. széknék több rendbeli provencai jövedelméről, kinevezte Lajost, II. Károly másodsülött fiát, lyoni érsekké,⁵⁾ szentesítette az Anjouk s Aragoniaiak közti békekötést stb. s bizonyára a magyar ügyön is lendített volna, ha a bíbornoki kar nyomása folytán, alig egy havi uralkodás után, le nem mond a reá kényszerített nagy méltóságról. Utódául a büszke s nagyravágyó Gaetani bíbornok választatott meg, ki VIII. Bonifác név alatt foglalta el a pápai trónt.

Koronázási ünnepélyére II. Károly fiával Martell Károlylyal együtt megjelent Rómában,⁶⁾ egy ideig ott is ma-

¹⁾ Wenzel. I. 116—117. Schipa i. h. XV. 87.

²⁾ Del Giudice. La famiglia di Re Manfredi. Arch. Stor. delle Prov. Nap. V. 507.

³⁾ VIII. Bonifác nem hagyta helybe a kinevezést, s a helyett Lajost toulounei püspökké nevezte ki.

⁴⁾ Jacobi Carl. De electione et coronatione Bonifacii. Lib. II. cap. I. II. IX. XL. XV.

radt, s kénytelen lévén Franciaországba utazni, újból Martell Károlyra bízta a nápolyi kormányt.¹⁾ (1892. febr. 11.)

II. Károly azonban Franciaországban léte alatt is élénken foglalkozott a magyar dolgokkal, s 1295. ápril 1-ről több kiváltság- s adománylevelét találjuk Henrik bán, a brebiri grófok s László bán javára, Nápolyban pedig Martell Károly udvarán egy Bertalan nevű magyar nemessel s Pál bán több rendbeli követével találkozunk, kik élelmi szerekkel terhelten térnek vissza a szlavóniai várakba.²⁾

Az ez alkalomból 1295. július-augusztusban kibocsátott rendeletek voltak Martell Károlynak utolsó intézkedései, s szeptember havában az anjoui regesztakönyvekben neve már mint néhai vagy boldog emlékeztető fordul elő.

Egy egykorú krónikás följegyzése szerint ez évben nagy pestis uralkodott Felső- és Dél-Olaszországban, melynek sok római praefatus, valamint Martell Károly és neje is áldozatul estek.³⁾ Egy másik versio szerint, mely a nápolyi történetírók közt több hívrre talál, Martell Károlyt öcsese Róbert mérgezte volna meg, ki ugyanis megvesztegetvén Martell Károly gyóntató atyját, mérgezett ostyát vétetett volna be vele.⁴⁾ Vannak kik Róbertet azzal védik, hogy már 6 éve túszként Spanyolországban tartózkodott; ezek ellenében mások

¹⁾ Reg. Ang. 73. f. 116. Schipa.

²⁾ Wenzel i. h. I. 120—140.

³⁾ Katona. VII. 1132.

⁴⁾ Így a *Cronaca dei Re della casa di Angiò* (Raccolta Pelliccia I. 103.) szerint: *Roberto adveninò lo predecessor suo fratello, per lo quale delicto dicto Rè edificò lo Monasterio del santo Corpo de Cristo, alias se domanda santa Clara de Napoli.*

Az *Annales Parmenses* szerint pedig: *Eodem anno (1295.) Carolus de Hungaria et uxor eius in civitate Neapolis obierunt et dictum fuit, quod erant toxicati.*

Luigi da Piacenza 1376-ban így ír róla: *Carolus vocatus Martellus rex Hungariae, in quo requiescebat tota spes Italicorum...* (Arch. stor. della Prov. Nap. II. 139.)

Egy a XV. században megjelent költemény, Anjoui Károly utódairól, mely kéziratban a vatikáni könyvtárban őriztetik, ezt mondja:

... discese el buon Carlo Martello

Trent'anni (így) avea prima che morisse

E San Luigi fu suo fratello. (Arch. Stor. I. 603. V. 613.)

azt erősítik, hogy a mérgezés ügynökök közbenjárása által is vala eszközölhető.

Martell Károly 1295. augusztus 19-ike körül halt meg, 24 éves korában. Kiténik ez Mária királynőnek egy 1295. szeptember 20-án kelt parancsából is, melyvel kifizetni rendeli Martell Károly három árva számára az augusztus utolsó két napjára eső ellátási költségeket. Clementiának ugyancsak e hónapban bekövetkezett halálát több hiteles adat bizonyítja.¹⁾

Martell Károly gyermekei kezdettől fogva Druget Miklós gondjaira valának bízva,²⁾ ki később Károly Róberttel együtt Magyarországra is eljött.

Az oly fiatalon elhunyt házaspár a nápolyi székesegyházban temettetett el s a kormányt a király távollétében ismét Mária királynő vette át.³⁾

XI.

Martell Károly halálának híre nemsokára Magyarországra is elérkezvén, III. Endre azt hitte, hogy most már megszabadult versenytársától, és senki sem fogja őt többé zavarni a trónon. Öröme azonban nem soká tartott, mert a nápolyi udvar most már a római curia nyílt támogatásával erővesében kezdte az actiót s újból számos követ keresztezte egymást az apuliai s dalmát partokon. II. Károly fényes ígéretekkel s kedvezményekkel igyekezett megtartani hűségükben a brebiri

¹⁾ L. Schipa i. m. 105. lapon.

²⁾ Reg. Ang. 73. f. 227—232. — Legidősebb gyermeke, Károly Róbert ekkor 7 éves, Beatrix 5 éves s Clementia 2 éves vala.

³⁾ VIII. Bonifác, II. Károly visszatérteig eleinte egy másik királyi helytartót szándékozott kinevezni, de értesülvén, hogy a nápolyiak nagyon meg vannak elégedve népszerű kicálynőjükkel, 1295. augusztus 30-iki bullával Máriát nevezte ki nápolyi királyi helytartóvá. Érdekesnek tartom szözszerint idézni VIII. Bonifác bullájának ide vonatkozó részét: *... Nuperrime autem fide digno relato ad nostram perdueto notitiam quod statui dicti regni foret utilius, ac eius incolis acceptius redderetur, si tu quam gratiarum omnium largitor regalium elegantia morum, affabilitatis, prudentiae, ac circumspectionis multae virtutibus decoravit, per quas gratam acceptamque redderis plurimum incolis memoratis vicariatus et baiulatus huiusmodi regimen exerceres; de praedictorum fratrum consilio et eiusdem plenitudine potestatis te solam dicti regni generalem vicariam et baiulam ordinamus, stb.* Raynald Annales 1295. XIX. sz. okl.

grófokat, a Babonicsokat s a trauai s sebenicói nemességet, most már a fiatal Károly Róbert iránt.

III. Endre, ki ekkor már özvegyiségre jutott, azzal vélte magát biztosítani a Habsburgi Clementia fia ellen, hogy Habsburgi Albert leányával, Ágnessel, lépett második házasságra, Venczel cseh királynak pedig saját egyetlen leányát Erzébetet jegyezte el (1296). De az Anjouk befolyása most már Magyarországon is kezdett tekintélyre vergődni. II. Károly mindent elkövetvén, hogy ügyének a magyar főurakat is megnyerje.²⁾

Nem alaptalan azon nápolyi történészek föltevése, kik ez actióban a Spanyolországból immár visszatért Róbertnek, II. Károly harmadszülött fiának, a későbbi nápolyi királynak, jelentékeny részt tulajdonítanak; a ki ugyanis, mintán Martell Károly halála után az elsőszülötti jog törvényszerűen Károly Róbertre szállott, a nápolyi trónt csak úgy vélte elnyerhetni, ha Károly Róbert a magyar királyságot nyeri el, mivel a másodsülött Lajos az egyházi rendbe való lépésével az örökösijogról önkényt lemondott.³⁾

Róbert trónöröklését különben VIII. Bonifác már az 1297. febr. 24-ki bullával magállapította, s maga II. Károly is, ki Róbert iránt nagy előszeretettel viseltetett, azon volt, hogy Martell Károly gyermekei mihamarabb elhelyezést nyervén, annak útjába ne álljanak.⁴⁾

¹⁾ Wenzel i. h. I. 127—145.

²⁾ Wenzel i. h. 141—422. Pray 129. f. 64.

³⁾ Így a *Généalogie du Roi de Hongrie* szerzője ezt írja: *Pour ce que le Roy Robert voloit bien estre delivré de son nepveu, car il se doutoit qu'il ne meist empêchement au Royaume de Cezille, come eely qui estoit fils de son aîné frère l'envoya conquérir le dit Royaume de Hongrie.* Arch. Stor. II. 149.

⁴⁾ Beatrix már 1296-ban mint kis gyermek a viennei dauphin, Humbert fiának, Jánosnak jegyeztetett el, ki is az egybekelés után rövid időre meghalt s Beatrix özvegyiségre jutván, egy zárdában végzé be életét. (Pray Annal. 365. 367.)

Clementia ~~EX~~ Károly francia király neje lett 1316-ban, ki azonban alig 10 havi boldog házasság után — állítólag megmérgezés következtében — meghalt s nejét várandó állapotban hagyta. A királynő szüléséig férjének öccse, V. Pálóp, vette át a kormányt. Clementiának fia született, kinek

Ugyanez időtájt VIII. Bonifác pápa abban fáradozott, hogy Toscanát az egyházi államokhoz csatolja,¹⁾ mely tervének a firenzei fehérpártiak, kikhez Dante is tartozott, erélyesen ellenszegültek. A nápolyi udvar azonban hathatósan támogatta a pápát e törekvésében, a miért ez viszont nagyobb erélyvel kezdte előmozdítani az Anjouk ügyét is Magyarországon. Mindenekelőtt Mária királynő kérésének engedve, ennek házi káplánját Péter barátot nevezte ki spalatói érsekké,²⁾ ki Dalmáciában s Tótországban az Anjouknak hatalmas ügynökévé vált; a dalmát városok lassanként mind Károly Róberthez pártoltak, s a Brebirieken, Babonicsokon kívül nemsokára Ujlaky Ugrin s Lodomér halála után Gergely érsek is az Anjouk mellett foglaltak állást és sürgősen kérték a pápát és II. Károly királyt, hogy Károly Róbertet az országba küldjék.³⁾

Végre »a többrendbeli sürgető meghívásoknak engedve«, elhatározá II. Károly, mint a magyar rendekhez intézett s 1300. ápril. 16-án kelt levelében írja, hogy elküldi nekik szeretett unokáját *»desideratum et postulatam nepotem nostrum carissimum, Karolum filium beatae memoriae Regis Hungariae nati nostri,* kérve mindnyájokat, hogy e levél átadójának, Pál kassai domokosrendi perjelnek hitelt adjanak. »Ti pedig, végzé levelét II. Károly, fogadjátok a gyermeket illő tisztelettel s engedelmeskedjetez neki mint jövendőbeli királytoknak.«

sorsát illetőleg utalom az olvasót Pör Antal székfoglaló értekezésére: »Nagy Lajos magyar király viszonya Giannino di Guccio francia trónkövetelőhöz.« Érték. XV. 9. sz.

L. Óváry: A M. T. Ak. Tört. Bizotts. Oklevélmásolatai, 44. l. U. o. Clementia végrendeletét 1328-ból, melylyel általános örökösévé unokaöccsét, Humbertet, Beatrixnek fiát nevezi ki.

¹⁾ Guido Levi: *Bon. VIII. e le sue relazioni col Comune di Firenze.* Roma 1882. 43—48.

²⁾ Katona VII. 1166. Fejér VI. 2. 59—60.

³⁾ Izabella özvegy királynő mindez ideig szintén Magyarországon tartózkodott, s az anjoui regeszta-könyvek II. Károlynak egy 1298-ban kelt levelét tüntetik fel, melylyel feljogosítja Izabellát, hogy Sziciliába visszatérvén, az ő kezessége mellett kötesőnt vehessen fel. 1299. februárban pedig két gályát rendel a szlavoniai partokra Izabellának hazaszállítása céljából. Wenzel i. h. I. 132—133.

Ugyanez év május 6-ki oklevéllel Romániai Odót nevezi ki parancsnokává azon szlavoniai várnak, mely Károly Róbert tartózkodási helyéül kijelöltetett, meghagyván neki, hogy azonnal induljon Szlavóniába a kellő előkészületek megtétele végett.

E közben, május 8. és 14-ki kelettel Frangepán Doyznak s a Babonicsoknak ad privilegiumokat; s végre május 19-én megtétetnek a végintézkedések Károly Róbert elutazására. A számára kirendelt hajóhad vezérletével Maraldik melfii protontinus bizatik meg s az úti kellekek beszerzésére 300 unczia arany bocsáttatik rendelkezésére Károly Róbert kincstárnokának De Anaxiüs Jánosnak. Károly Róbert többi kísérről csak annyit tudunk, hogy a Brebirek egyike, valamint Drugeth Miklós, Károly Róbert nevelője, és Antal barát, nápolyi udvari képlán, kit II. Károly 1300. május 18-ki kelettel rendel unokája mellé, a kíséretben voltak.

A hajóhad elindulásának napja nincs tudva, de annyi bizonyos, hogy Károly Róbert 1300. augusztusban már Spalatóban volt, hogy október havában Zágrábban Újlaky, Csák, Ugrin hódolatát fogadta s ugyanez évben Gergely érsek öt Esztergomban meg is koronázta.¹⁾

III. Endre még kísérleteket tett a pápánál hogy Károly Róbert további előnyomulását megakadályozza, s követet is küldött Rómába, a trevisói Bonzani Pétert; de mire a követ a pápának kevésbé biztató válaszával Rómából visszatért, Endre már súlyos betegen feküdt és nemsokára, 1301. január 14-én meghalt.

Róbert Károlynak évekig kelle még küzdenie versenytársával a cseh Venczellel s bajor Ottóval, míg végre 1309-ben Székesfehérvárott véglegesen megkoronáztatott. Ugyanezen évben halt meg nagyatyja II. Károly szicíliai király, kit Róbert követett a trónon. Károly Róbert egy ideig fentartotta nápolyi trónöröklési jogát, az ügyet azonban V. Kelemen pápa végre Róbert javára döntötte el.

¹⁾ Knausz: Monum. Eccl. Strig. II. 444.

születéssel hazánk műépítészeti emlékeire. *Miskowczy Victor* 1. tagtól. 40 kr. — IX. Szám. Maragill élete és munkái. *Beliczy Jánostól*. 60 kr. — X. Szám. Az európai vasúti ügy fejlődéséről és eredményeiről a magyar magánjog szempontjából. *Wenzel Gusztáv* r. tagtól. 50 kr. — XI. Szám. A paraszt vármegye. *Gyárfás István* 1. tagtól. 30 kr. — XII. Szám. Adatok a helynevek történetéhez. *Majláth B.* 1. t. 20 kr.

Tizedik kötet.

I. Szám. Bethlen Gábor és a svéd diplomácia. A stockholmi kir. svéd államlevéltárakban s az uppsalai egyetemi könyvtárban őrzött adatok alapján írta *Szilágyi Sándor* r. t. 20 kr. — II. Szám. Az 1609-ki pozsonyi országgyűlés történetéhez. *Zsilinszky Mihály* levelező tagtól. 30 kr. — III. Szám. Forgách Adám és Báthory Söfia életrajzának történetéből. *Majláth Béla* 1. tagtól. 20 kr. — IV. Szám. A Fugger-ek jelentősége Magyarország történetében. *Wenzel Gusztáv* r. tagtól. 40 kr. — V. Szám. A jászékunok nyelve és nemzetsége. *Gyárfás István* lev. tagtól. 50 kr. — VI. Szám. Mythológiai elemek a székely népköltészet- és népméltásban. Székfoglaló *Kozma Ferenc* 1. tagtól. 30 kr. — VII. Szám. A Hajduk kibékítési kísérlete Ináuchon 1607-ben. *Majláth Béla* 1. tagtól. 20 kr. — VIII. Szám. A Petrarka Codex kún nyelve. *Gyárfás I.* 1. tagtól. 60 kr. — IX. Szám. I. Rákóczy György első összeköttetési a svédekkel. *Szilágyi Sándor* akad. r. tagtól. 10 kr. — X. Szám. Franciaország magatartása II. József császárnak II. Frigyes porosz királlyal történt találkozásával szemben. Kiadatlan források alapján írta *Wertheimer Ede* 1. tag. 20 kr.

Tizenegyedik kötet.

I. Szám. Masolino olasz képi művei. Adalékok a magyar műtörténethez. Írta *Vaisz Ignác*. 10 kr. — II. Szám. Az 1681-ki soproni országgyűlés történetéhez. *Zsilinszky Mihály* 1. tagtól. 50 kr. — III. Szám. A magyar alkotmány felfüggesztése 1873-ban. Dr. *Károlyi Árpád* 1. tagtól. 40 kr. — IV. Szám. Az 1683-ki táborozás történetéhez. A kétszázados évfordulat alkalmából herceg Eszterházy Pál nádor kiadatlan kéziratai s levelezései nyomán írta *Thaly Kálmán* r. tag. 30 kr. — V. Szám. Kritikai tanulmányok a Frangepán család történetéhez. *Wenzel Gusztáv* r. tagtól. 40 kr. — VI. Szám. Bethlen Gábor fehérvári síremléke és alapítványai. *Szilágyi Sándor* r. tagtól. Ára 10 kr. — VII. Szám. Egy állítólagos római mediterrán-út Pannoniában. Dr. *Ortrey Tivadar* 1. tagtól. (Egy térképpel.) 50 kr. — VIII. Szám. A keszthelyi-dobogói sírmező. Dr. *Lipp Vilmostól*. 10 kr. — IX. Szám. Gróf Pálffy Miklós főkanonok emlékiratai Magyarország kormányzásáról. Adalék Maria Terézia korának történetéhez. Írta *Marczali Henrik*. 40 kr. — X. Szám. Erdély katonai védeje átalakulása a XVIII. században. *Jakab Elek* 1. tagtól. 50 kr.

Tizenkettedik kötet.

I. Szám. Adalék Pannónia történetéhez Antonius Pius korában. Írta *Hauptl József*. 20 kr. — II. Szám. Szabolcs vármegye alakulása. Írta *Kandra Károl*. 30 kr. — III. Szám. Az 1627/28-iki pozsonyi országgyűlés történetéhez. *Zsilinszky Mihály* 1. tagtól. 30 kr. — IV. Szám. Mabilion János a diplomatika megállapítója. Székfoglaló-értekezésül írta *Horváth Árpád* 1. tag. 30 kr. — V. Szám. Az 1642-ik évi szőnyi békekötés története. Írta *Majláth Béla* 1. tag. 70 kr. — VI. A mai Nagyvárad megalapítása. *Bunyitay Vincze* lev. tagtól. 20 kr. — VII. Összehasonlító vizsgálatok a hazai és észak-európai praeistorikus közhatalom eredete és régisége körül. Első fele. *Ortrey Tivadar* 1. tagtól. 40 kr. —